TIGHT BINDING BOOK

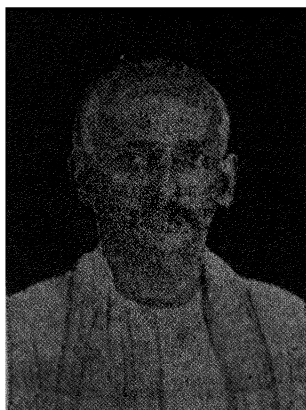
brown book

UNIVERSAL LIBRARY

డాక్టర్ పట్టాభి

రచయిత:—

మల్లాది

ప్రాకస్సు:
కొండపల్లి వీరవెంకయ్యా అండ్ సన్సు
బుక్సెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు
రాజమండ్రి.

డాక్టర్ పట్టాభి.

(జీవితచరిత్ర)

రచయిత:

మల్లాదిలక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

ప్రకటనకర్త:

పసుపులేటి బాపిరాజు,

శ్రీసత్యనారాయణపబ్లిషింగ్ హౌస్,

రాజమండ్రి.

1946.

రైటు] [వెల 0—8—0

ప్రతులు: **1000**

ది. 15—4—1946.

శ్రీశారదాముద్రణాలయము,
భట్నవిల్లి, అమలాపురంతాలూకా,
తూర్పుగోదావరిజిల్లా.
ఘ. జ. 81.

తొలిపలుకు

ఆంధ్రమహాశయులారా!

నేడు భారతదేశమం దేదిశకు తల ద్రిప్పినను రాజకీయ వాతావరణము సర్వతోముఖముగ విస్తరిల్లి భారతప్రజానీకమును నిరంతర మాశ్చర్యమగ్నమానసులఁ జేయుచు నీవిశాల భారతసామ్రాజ్యమహావృక్షము నుఱ్ఱూత లూగించుచున్నది. తరువరంబు తనశాఖాహస్తంబులను నల్వంకలకు సాచి యందు నిరూపింపదగు నంగుళీయంబులను నుపశాఖలచే నొకంక సంపూర్ణస్వరాజ్యవాంఛాలతను, వేరొక వంక ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణకాంక్షావేశలతను, మఱొకవంక హిందూముస్లిమ్సమ్మేళనావశ్యకతాలతను, ఇంకొక వంక జాతీయమహాసౌధమునకు గీటురాయి యనందగు నిర్మాణకార్యక్రమకలాపలతను దనవైపునకు ద్రిప్పుకొనఁజూచుచు నేవంకకును బోలేక గిర గిర దిరుగుచున్నది.

నల్వదికోట్ల భారతీయులలో నేకొందఱో దక్క తక్కిన వారంద రాశాఖోపశాఖలఁ బట్టుకొని యనుసరించుచు నల్లాడుచున్నారు. అందు లెక్కించి, చూచిన నాంధ్రులు రెండు కోట్లకు పైబడి కన్పట్టుచున్నారు. అచ్చటకూడ నొకరి నొకరు కలిసికొనజాలక గన్నీటిసైగలతో ఆకలిమంటలతో కొందరును అధికలాభాలతో, అత్యాశాపూరితహృదయాలతో గొంద

అను, కల్పలతాసదృశం బగు నమ్మహాభూజమును రెండింటి క్రింద దెగనరికినగాని ముక్తి లేదను నల్లకల్లోలమున గొందరును జాతీయసమరాంగణమహాప్రాసాదమునుండి యనంతసుఖంబు నందుచు నానందసాంద్రవీచికల దేలుచు తాత్కాలికసుఖ భోగలాలసులై వెలికి రానిష్టపడని తోడిసోదరుల సేవలకు బల వంతముగ లాగయత్నించుచు గొందరును, ప్రభుత్వనిర్బంధ మున స్వరాజ్యతారకమంత్రజపపునశ్చరణదీక్షాతత్పరత నున్న తోడిసోదరుల విముక్తికై యష్టకష్టముల బడుచు కొందఱును పలుబాములకు గురియగుచున్నారని యాంధ్రులెఱుంగని విష యము కాదు.

ఏది యెట్లున్నను కపటప్రజాస్వామికప్రభుత్వనాటకము నందు ప్రధాన, అప్రధానపాత్రలను స్వార్థపరత్వమున యథో చితముగ నిర్వహించు దురభిమానపూరితహృదయులైన భార తీయులే కొందఱు పదవీవ్యామోహతత్పరతను, పాశ్చాత్య నాగరికతావేశనిబద్ధితమైన బుద్ధిలేశముననూ, ఆ బూటకపునాట కమున తాటోటులు పల్కుచు, ప్రహసనపు టేకాంకనాటికల మధ్యమధ్య నాడుచు మానవప్రపంచకమునకే మానహాని గల్గించుచున్నారు. ధర్మమధర్మముగను, సత్యమసత్యముగను నిరూపింపజాలు వికృతమనీషాధురంధరులు స్వార్థపరత్వమున జగన్నాటకసూత్రధారు డొకడున్నాడని నిరూపణజేయ నస మర్థులై తొక్కిటలాడుచున్నారు. వీరి తొరత్రొక్కిడిచే సత్య మార్గాన్వేషణమున మానప్రాణముల నైన వెచ్చించు సాహస ముగల ధీశాలురు పలువెతల బొందుచున్నారు.

అట్టివారిలో నీవిశాలాంధ్రమున వేల్పుటేటికైన నేదు రీదజాలు గంభీరహృదయులు, సర్వసంగపరిత్యాగులైన దరిద్ర నారాయణులు, త్యాగధనులు, పవిత్రశీలురు, ఉదారహృద యులు మాతృదాస్యవిమోచనాభారధురంధరులు పలువురు గలరు. వారిలో నొకడు బృహస్పతితో డీకొని వాక్కలహము మహాశాంతముగ జరుపగల విద్యాశిరోమణియు, మఱొకడు సప్తసముద్రముల నవలీలదాటగలప్రజ్ఞాచతురుడు, రాష్ట్రపతు లన్నైన తాత్రిష్ట్రములుగ నెంచి ఈసడింపగల మేధావియు, ప్రపంచమండలి జీవకోటినంతను తనరసనామృతముచే నొక్క తాటికకు ఉపన్యాసవాగ్ఝరీవేగమున నాకర్షింపగల మహా వక్తయు నిట్లే తెలుగుసోదరులు ఆంధ్రాకాశమున మిణుకు మిణుకుమను నాశాజ్యోతుల నింపి యాంధ్రమాతను బంగారు పల్లకిపై నెక్కించి ఇటు రాయలసీమను అటు చాళుక్యసీమను సర్గనిమేషమున సంగాంగిభావమును పెంపొందించి యాం ధ్రౌన్నత్యమును

"బ్రతికి చెడినట్టి ప్రాగ్గౌరవప్రపత్తు
లూరకే పోవు తల్లి! యెవ్వారికైన"

అను చాటూక్తి చలోక్తులతో తెనుంగుసీమను నింప గలట్టి రాజకీయవిజ్ఞానులును విద్యావైశద్యమున ప్రాచ్యప్రతీచీ ఖండముల పేరెన్నికగన్న యాంధ్రమాత బిడ్డలలో నందందు సృష్టికర్తనుగూడ నార్థికజీవితమున తలదన్నిన పవిత్రమూర్తు

లును నున్నారు, అందుచే నట్టి మహనీయుల జీవితచరిత్రము
లను మాతృభాషలో వెలువరించు దలంపున సింహావలోకన
మొనర్పగనే యెటనుండియో మాదృష్టిపథమున నొక తెనుగు
నాయకుడు కారాగారవాతాయనమునకు పునాదిరాయి యన
దగినట్లు కాలముం గడపిన దేశసేవాధురంధరుడు సాక్షాత్క-
రించినాడు. అతడే కృష్ణామండలమున నేడు దిగంతవిశ్రాంతి
నొందిన పట్టాభి. ఇట్టివారిజీవితచరిత్రము నాంధ్రబాలురు కీర్తి
పండితులు, ఉపన్యాసకులు, వారు వీరననేల జగమంతయు
చేతబట్టి తలలూచి యమందానందసంతోషభారమును పొందు
దురను నుదారభావముతో నింతదనుక వెల్లడించిన తెనుగు
నాయకుల చరిత్రములకంటె నుత్తమపథమున కేవలము రాజ
కీయవేత్తలైనవారి చరిత్రములను వ్రాయించి ప్రచురింప సమ
కట్టి దీని నాఱవజాతిరత్నముగ బ్రచురించితిమి. ఆంధ్రసోదరు
లింకను నెంగిలిభాషలను విడనాడి సత్వరాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ
యత్నమును సిద్ధింపజేయు ఘంటాపథమును నిర్మించుకొం
దురుగాక.

ఇట్లు,
రచయిత.

ఉపక్రమణిక.

'నుతలపూరితంబు లగు
నూతులు నూఱిటికంటె సూనృత
వ్రత! యొక బావి మేలు; మఱి
బావులు నూఱిటికంటె నొక్క స
త్క్రతు వది మేలు; తత్క్రతుశ
తంబునకంటె సుతుండు మేలు; త
త్సుతశతకంబు కంటె నొక
సూనృతవాక్యము మేలు; చూడఁగన్'

ఈయమృతోపమానమైన పసగుచ్ఛ మీనాటికించు మించుగా తొమ్మిదివందలయేండ్ల క్రిందట నొక సరస్వతీ పుత్రుఁడు తనయనుభవమనెడు బంగారుశిలాఫలకమున చిత్రించి భరతఖండమందలి భాగ్యసీమలలో నొక్కటియగు తెనుగు సీమ నెన్నుదుట నల్వంకలకు గానవచ్చుపగిది భారతకథావీథి లోని తొలిప్రాంగణమున వ్రేలాడగట్టి తనపాండితీగరిమ యను మెఱుంగురవ్వ దిద్ది యేనాటికిని మాలిన్యము నొందకుండ, తన యశశ్చంద్రికయను తెఱ నొకమాదిరిగ గప్పి క్రిందికి జారకుండ తనసాహితీపొంకమును బోటువెట్టి, యన్యు లెవ్వ రపహరింపకుండ దన కవితాపుత్రికను కాపువెట్టి, యంతతో విరమింపలేక తత్ప్రాంతప్రదేశములందును, పరిసరములందునుతన

సహచరుల నిర్వారను పహరా నిలిపి మహోకృమా రాచిత్రి మును బూజు దులిపి, సుస్థిరత నిశ్చయించి భావి కాలమునకూడ నెట్టియవరోధము గలుగకుండ తత్పార్శ్వమున శిలాశాసనము లను భటులనునిల్పి యమృత ధారాపరిశస్తంబగు తనహస్తంబు నెత్తి తేనె చినుకుల చిలికి గగనవీధి కెగసినాడు. నేటికిని యా ఫలకము తెనుగుసీమనల్దిక్కులకు గన్పట్టుచు నాంధ్రిపుత్రులను హర్షసాగరవీచికల ముంచుచునే యున్నది.

కాని యా మహనీయుని యాశీర్వాదపరిభావమో, ఆంధ్రిమాత చేసిన పూజాఫలమో, ఆంధ్రిల ప్రాచీనపు ప్రా స్నత్యముం దెలుపు జయపతాకచిహ్నమో, చెప్పలేముగాని యాంధ్రిక్షేత్రిమున ప్రతికాలమందును, పుణ్యాధనులు, పవిత్ర జీవనులు, త్యాగమూర్తులు, ఉదారస్వభావులు, ధన్యచరిత్రులు పరమపతివ్రితాలలామలు, వీరాగ్రేసరులు, భక్తశిఖామణులు, మహావిద్వాంసులు, నూతనమతకర్తలు, నవీనశకకారులు, నవ నవోన్మేషప్రితిభావంతులు, కర్మయోగులు, త్యాగధనులు, పుట్టి తమ జీవితములను ఆంధ్రిభాషా సేవకో, ఆంధ్రిదేశసేవకో ధారపోయుచునే యున్నారు.

అందు గొందరు కేవలజగజ్జేగీయమానయశోవిశాలురై సారస్వతక్షేత్రిమున నవీనబీజములను నాటి వాటిని తనరసనా మృతముచే బ్రోదిచేసి పోషించి కీర్తివల్లికల దశదిశలకు బ్రాకించి భక్తిముక్తామణులఁ బండించి యాంధ్రిసోదరుల కందిచ్చువారు గలరు.

మఱికొందరు కేవల వీరాగ్రగణ్యులై తమ భీమబల ప్రతాపమును విదేశీయులకు కూడ చవిఁ జూపించి ఖండఖం డాంతరముల స్సువర్ణహారతుల నందుకొనిన వా రున్నారు. వేలు కొందరు తమ జీవితములను, ప్రాణములను దేశమాతకే యర్పించి దేశసేవానిమగ్నులై తోడి యాంధ్రుల మన్ననల నొందినవా రున్నారు. వారి నందఱను పేర్కొని వారి కార్య కలాపముల నిట వ్రాయుచుట ప్రస్తుతాంశకథనమునకు విరు ద్ధమేమో?

నేటి తెనుగుసీమలో విశ్వజగత్తునకు విజ్ఞానఫలదం బని వేదకల్పకము బుట్టిన యాలవాలమని, సంకల్పమాత్రంబుననే సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి నలిపిన యార్ష సంతతుల ప్రాచీనప్రతిభను నిలబెట్టగల శక్తివంతు లున్నా రని, సత్యమును, అహింసను, రక్షింప దీక్షవహించిన తమపూర్వీకుల ప్రకృతిధర్మలత ఖుష్కిం పలేదని, తెనుగుతల్లి కాండీరవీరులను గన్న వీరమాత యని, శంకరుఁడు, రామానుజుఁడు, మధ్వాచార్యుఁడు మొదలగు మత కర్తల యాశయములు కుంగి, కృశించి జీర్ణములు కాలేదని ఋజువు చేయగల మేధావంతులు,సదాచారసంపన్నులు, త్యా గధనులు, పలువురున్నారు. వారిలో రాజకీయప్రాంగణమున తెనుగుపతాకమును కేల గీలించి నిలిచి యాంధ్రమాతకును, భరతమాతకును జయజయధ్వానంబుల సలుపు ధీరులు కొంద ఱున్నారు తెనుగుగడ్డసజీవమె యునది తెను......

ఊషరక్షేత్రము కాదు. తెనుగుబిడ్డ తేజస్సంపన్నుఁడే గాని దీనుడు కాఁడు. తెనుగురక్త మీనాఁడు అహింసాపథమున బడి జీరలు వారినది. ఆంధ్రమాత తన యనుంగుబిడ్డలు కూర్చిన తూగుటుయ్యాలలో నూగులాడి వాడవాడలనూరేగి గౌతమీ కృష్ణవేణీతుంగభద్రాదిపావనోదకముల స్నానమాడి యాంధ్ర విష్ణువర్ధనుని జేజేలందుకొనుచు నుత్సాహవతియై నిజాలయంబున జేరి తన గారాబుబిడ్డల కాంధ్రసుధను పంచిపెట్టి ఆంధ్ర విశ్వతల్పంబున సరియైన సరిహద్దుల గట్టుకొని తన ముద్దుబిడ్డలతో మురిపెంపులాడుచు సాంధ్రరమాలలామ సువర్ణహారతుల నందు రోజు రానున్నదని యఖిలావని కలంగింప నల్వంకలకు దన పుత్రరత్నములు సన్న్యాప దేశంబున పయనమంపినట్లు నమ్మదగిన వార్తాస్రవంతులు జన్మించినవని చాటు దేవమాతలో యన నాంధ్రలోకమున సర్వతోముఖముగ సంస్తవనీయులైన యాంధ్రపుత్రు లున్నారు. అందొకనిని జీవితమునే మన మిపుడు పఠింపనున్నాము. అతఁడు భోగరాజు కాకపోయినను భోగరాజు ఆంధ్రమకుటముతో పట్టాభిషిక్తుఁడు కాలేదుగాని యతఁడు పట్టాభి.

జననము.

'ద్యుమణి పద్మాకరము వికచముగఁ జేయు
కుముదహర్షంబు గావించు హిమ్మృతసూతి

అభ్రితుండు గాక జల మిచ్చు నంబుధరుండు
సజ్జనులు గారె పరహితాచరణమతులు'

పట్టాభిసీతారామయ్య 18[illegible]0 ప్రాంతమున నాటికి కృష్ణామండలమునకు నేటి పశ్చిమగోదావరీమండలమునకు వ్యవహరింపబడు ఏలూరు తాలూకాలోని యొక పల్లెటిగ్రామ మగు 'గుండుగొలను' లో జన్మించెను. ఇంటిపేరు భోగరాజు వారు ఆంధ్రనియోగిబ్రాహ్మణులు పితృపూర్వీకులు గ్రామసేవాతత్పరత గ్రామకరణములుగ నుండువారు. వీరి జనకులు గ్రామమునకు కరణము. సామాన్యగృహస్థు. ధనవంతుడు గాడు. ఆనాడు గ్రామకరణమన్న నేటివలె నొక చిన్న ఉద్యోగిగ నెంచువారు కారు. అప్పటికరణాలకు గ్రామలెక్కలు రాయడంమాత్రమే కాదు. వారిలో కొన్నిచోట్ల మహోద్దండులుండు వారు ఆపలుకుబడి, ఆపరిపాలనాదక్షత, ఆవితరణము, ఔదార్యము, ధర్మనిర్వహణము నేటి కరణాలలో పూజ్యము.

ఆకాలములో నొక్కొక్క గ్రామకరణము ధనవంతుడు కాకపోయినా ఖాళీగా నిరుపేదవాడైనా గ్రామంలో వచ్చే తగవులను పరిష్కరించడంలోను గ్రామంలోకి వచ్చిన అన్నిరకాల అతిథ్యభ్యాగతుల నాదరించడంలోను, పండితులుగాని కవులుగాని యెవరేని సంచారంవస్తే గ్రామంలోవుండే పెద్దల నందర్నీ పోగుచేసి ద్రవ్యమో, కణమో ముట్టజెప్పి పంపడంలోను ఒకటేమిటి ఆగ్రామానికి [illegible]

పాలకులునై సమస్తకార్యభారాన్ని సగ్గుకొనడంలోను కరణానిదే ఆధిపత్యం. చాలామంది గ్రామకరణాలు కృతిస్వీకరణం చేసినట్లు తెలియవస్తోంది. పట్టాభితండ్రి ! ఆగ్రామకరణంహో దాలోనే వుండి గ్రామంలో అందరిచేతా మంచివాడని, శాంతమూర్తని, దాతయనికూడా పేరు వెచ్చుకొన్నారు. ఇప్పటికీ వారిదాయాదులు కొందరాగ్రామంలో వున్నారు. వారున్ను దాతలుగానే పరిగణింపబడుతున్నారు. పట్టాభి అట్టి పేద కుటుంబంలోనే జన్మించారు. అయితే యతని భావికాలపు ఔన్నత్యం పసితనంలోనే బాటలు వేసుకోవడం మొదలెట్టింది. అదేమి చిత్రాచారమో కాని మున్ముందు మహాపురుషు డనిపించుకోదగ్గవాళ్లా బహు పేదకుటుంబంలోనే చాలామంది జన్మించటం మనం ఎరుగుదుము. పట్టాభికూడా అట్టివారిలోనే వారిద్దాము.

విద్యాభ్యాసము ప్రారంభము.

'వరకృప భృత్యులయందు నిజ
వర్గమునం దనుకూలవృత్తిం గా
పురుషులయందు శౌర్యమును
బుద్ధులయం దనురక్తి దాల్మి స
ద్గురువులయందు గౌరవము
నాగరులందు నయంబు రాజులం

దరిజనులందు శౌర్యము మృ
గాకృతులయందు ప్రగల్భభావ మీ
వదన గళాప్రవీణులగు
వారలయందు వసించు లోకముల్

పట్టాభికి 5వ యేడు రాగానే తండ్రి పాఠశాల కంపడం మొదలెట్టాడు. చురుకైనవాడు, మేధావంతుడు అవడం చేత రెండేళ్లలోనే ఆనాటి గ్రామవిద్యాలయంలో అతనికి చదువు పూర్తయింది. పైన చదువు చెప్పించాలి. అక్కడికి దగ్గరగా వున్న యేలూరుకు పంపిస్తే పసిపిల్లవాడు ఒక్కడూ వుండగలడా? అక్కడ వున్న చుట్టాలింట్లో? పోనీ తనుకూడా కుటుంబంతో అక్కడే మకాం పెడితేనో? గడిచే స్థితిలేదు. అందుచేత కుమారుని చదువుమీద వున్న శ్రద్ధను అతనిలో నిగూఢమై యుండే చురుకుదనాన్ని, చాకచక్యాన్ని ఆయన గుర్తించి సాహసించి యేలూరు హైస్కూల్లో ప్రవేశపెట్టాడు.

పట్టాభి మొదటినుంచీ కూడా ఒకరిజోలికి పోయే అక్కర లేదు. తనచదువేమో తానేమో? అంతే. చాలా పొదుపరి అతనికి రెండే చొక్కాలు, రెండే [illegible], రెండే ఖండువాలు వుండేవి. ఒక్కొక తీరుబాటు సమయంలో వుతికి ఆరేసుకొని ఒకజత కట్టుకొని బళ్ళోకి పొయ్యేవాడు. ఇప్పటికొందరి విద్యార్థుల్లాగ తనువారుపంపే డబ్బు అల్లరి చిల్లరిగా ఖర్చు

పెట్టేసి ధూమ్రదండాలు, కారాకిళ్ళీలు అలవాటు చేసుకొని పరీక్షల్లో దండయాత్రలు కొట్టే రకంగాదు. ఏటేటా పరీక్షల్లో ప్రతీక్లాసులోనూ ఫస్టుమార్కు తెచ్చుకుంటూ విద్యాధికారుల వల్ల యితరులవల్లా డబ్బును, పుస్తకాలనూ బహుమతులు పొందుతూ తనకు వచ్చిన డబ్బును కూడ బెట్టుకుంటూ 1894లో మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో కృతార్థుడైనాడు.

అత డాగర్భశ్రీమంతుడు కాకపోయినా బాల్యమునుండీ తెలివి తేటలవల్ల స్వయంపరిశ్రమవలన శ్రద్ధవలన అభివృద్ధి లోనికి వచ్చినాడు. ఇప్పుడు కాలేజీలో చదవాలి. తాను కూడ బెట్టుకొన్న డబ్బుతోనూ తండ్రిపంపే స్వల్పధనంతోను ధైర్యాన్ని ఊతగా చేసుకొని బందరునోబుల్ కాలేజీలో ప్రవేశించాడు. ఆసమయంలో నోబుల్ కాలేజీలో బ్రహ్మనుతాచార్యుడు, పరోపకారపారీణుడూ, మహావక్త అయిన బ్రహ్మర్షి సర్. ఆర్. వెంకటరత్నంనాయుడుగారు ప్రధానాచార్యుడు. పట్టాభిలో ప్రతిఫలిస్తూన్న వినయవివేకసంపదను, భావిప్రతిభను ఆయన గురుతించి యభిమానం చూపడం మొదలుపెట్టా డితడిమీద, సదయహృదయుడు, విద్యార్థులను పితృవాత్సల్యంతో లాలించే వాడు అయిన నాయుడుగారిచే పట్టాభి ఆకర్షింపబడి ఆయన కభిమానపాత్రుడైనాడు. నాయుడుగారు విద్యకీ విజ్ఞానానికీ వినయమునకూ ఇచ్చేటంతవిలువను విత్తమున కిచ్చేప్రకృతి కల వాడు కాడనే విషయం తెలుగులో కానిక తేటతెల్లమే. ఆయన

గురుత్వము పట్టాభికి చక్కని విజ్ఞానసంపత్తిని, సమయజ్ఞతను, సరసవాచాలత్వాన్ని ఉదారమతాభిప్రాయాలను సమకూర్చింది. అవి కారణంగా పట్టాభి నోబుల్ కాలేజీలో వేతనం చెల్లింపనక్కర లేకపోయింది. అచట విద్యార్థిబృందాలలో జరిగే డిబేటింగులలో తనయసామాన్యమైన బుద్ధికుశలతను, వాక్ప్రౌఢిమను చూపి ప్రతిభావంతుడనే పేరుపొంది 1896 లో యఫ్. ఏ. పరీక్షలో మొదటివాడుగా నెగ్గాడు? అట్టివానికి ఏదీ కొఱత రాదుగదా? పట్టాభిప్రజ్ఞకు కాలేజీలో నాయుడుగారి యింటి వద్ద జననీజనకులు మహదానందం పొందట మట్లావుంచి నోబుల్ కాలేజి స్థాపకులు అతనివల్ల తమకాలేజికి పేరువచ్చినందుకు ఎంతో కులికినారు. అంతే ఆకాలేజీలో ఉండగానే అయాచితంగా అసంకల్పంగా అప్రియత్నంగా ఆమేధావికి శింగరాజు సుబ్బారావు పంతులుగారి విద్యార్థి వేతనం లభించింది. దానితో ముందుచదువు బాగా సాగడానికి అవకాశమేర్పడింది.

అందుచే పట్టాభి యీవేతనంతో చెన్నపురికేగి యచటి క్రైస్తవకళాశాలలో బి. యే. తరగతిలో ప్రవేశించి చదువు ఆరంభించినాడు. అక్కడనూడా విద్యార్థిమండలంలోనేమి అధ్యాపకవర్గంలోనేమి కొలదికాలంలో పట్టాభి మంచిపేరు సంపాదించాడు. ఈనాడు ప్రభుత్వోద్యోగాలలోను దేశంలోను ప్రతిభావంతులని పేరొంది ఉన్నతోద్యోగులైయున్న చాలా

మంది పెద్దలతని కచ్చట సహాధ్యాయులుగా వుండేవారు మద్రాసులో పట్టాభి యేవిధమైన సభలు జరిగిన హాజరౌతూ అవకాశం దొరకితే తానుకూడా మాట్లాడుతూ వక్త అని పించుకున్నారు. ఎప్పుడూ స్కూలుపుస్తకాలే ముందేసుకొను ని కునికిపాట్లుపడే నేటివిద్యార్థులలో కొందరివలెగాక నిరంతర ము దేశీయార్థికాభివృద్ధికి విజ్ఞానగోహదానికి ఉపకరించే శాస్త్రగ్రంథాలు రాజకీయగ్రంథాలు, సారస్వామికాది వివిధవిషయకగ్రంథాలనూ చదువుతూ వుండేవారు. అందువల్లనే ఏవిషయంమీదనైనా ఘంటలకొద్దీ మాటలాడగల ప్రజ్ఞా బాహుళ్యం అలవడింది. అతనిచూపు యెప్పుడూ ముందుకే వుండేది. కాలేజీవిద్య పూర్తి కావడంతోనే పైన యేం చదువుదామా అనే ఆలోచన చేసేవారు. ఏవిధంగా దేశసేవ మనం చెయ్యగలము! మన తెలివితేటలు, చదివిన చదువు స్వార్థానికి కాక దేశానికే ఉపయోగపడాలి. అనే వూహ అతనిబుర్రలో నిరంతరం అనేకవిధాలుగా తిరుగుతూ వుండేది. భవిష్యత్తు యిలా వుంటుందని యెవరు చెప్పగలరు.

3

వివాహము

"ఇంచుక ముద్దు లేనగవు
లింపగు సవ్యవిలాససూక్తు ల
భ్యంచితలోలదృష్టియు న
వారుణపల్లవమండలంబు ని

ర్కించు సలీలయానములు
మేలుగ యౌవనలక్ష్మితోడ న
ర్తించు మృగాక్షిచందము ల
తిప్రియదంబు ఘటింపజాలదే,

తూర్పుగోదావరీమండలానికి మకుటాయమానంబైన కాకినాడలో ఏకాలంలోనూకు న్యాయవాదవృత్తిలో అందె వేసిన చేతులుంటున్నాయి. గంజాం వెంకటరత్నం పంతులు గారు అనే న్యాయవాదప్రముఖుడు కాకినాడలో ప్రఖ్యాతి నొందిన ప్రజానాయకుడు శక్తివంతుడైన న్యాయవాది. రైతులవిషయంలో అనేకవిధాలుగా పాటుపడే పరోపకారి. అనేకప్రజాహితకార్యాలలో ఉత్సాహాన్ని, అభిలాషను చూపి పనిచేసే ధార్మికుడు. న్యాయంగా ఆర్జన చేసేవాడు. చాలి నంత ధన ముంది. ఇంకా ఆర్జన చేస్తున్నాడు. ఆయనకు పెండ్లి యీడు కొచ్చిన కుమారీమణి ఉంది. పంతులుగారి కామె యేకైకపుత్రిక. పుత్రసంతానం లేదు. ఆకారణంచేత వరా న్వేషణార్థం దేశమంతా గాలించాడు. లభ్యంకాలేదు.

కుమార్తెకు పెళ్ళి చేసితీరాలి. తగిన వరు డెక్కడా లభింపలేదు. ఆయనలోటు ఎంతమాత్రము లేదు. వరుడున్నా డని తెలిసిన చోటికల్లా వెళ్ళాడు. ఆయన మనోనిశ్చయమేమి టంటే వరుడు విద్యావంతుడై యుండాలి, కురూపి కాకుండా

వుంటే చాలు. ధనవంతుడు కాకపోయినాసరే. ఈకాలంలో ఆడపిల్లలకు పెళ్ళిళ్ళు చేయవలసిన తండ్రులుపడే కష్టాలు అతితం. పంతులుగారు తిరిగిన చోట్లలో ఏదోవంకర గోచరిస్తూనే వుండేది. తగినంత భూవసతివుంటే సాంప్రదాయం మంచిదిగా కనబడకపోవడం. ఈరెండూ వుంటే గోత్రం మొక్కటవడం, అదిబాగావుంటే వరుడు నిశాసిదారు కావడం, విద్యాదిసుగుణాలతో వెలసివుంటే యంగవైకల్యం, ఇవన్నివున్నచోట కలిసితే అర లకారంవరకూ కట్నం అడిగేవారు కావడం ఈపరిస్థితులన్నీ జూచి విసిగిపోయినారు.

ఇక జిల్లా వ్యవహారం కాదని తెలుగు దేశంలో వున్న కళాశాలలమీద దృష్టినిగుడించి అన్నీ కలియజూచారు. లాభం లేకపోయింది. మద్రాసుప్రయాణం గట్టి, అధికారులతో మాటలాడి తెలుగువిద్యార్థుల లిస్టుతీసుకొన్నారు. అన్ని కాలేజీలు అయిపోయినాయి. క్రైస్తవకళాశాల ఒక్కటే మిగిలివుంది. అక్కడకు వచ్చి సమాచారం వాకబు చేశారు. ఆకాలేజీలో వుండే తెలుగువిద్యార్థులలో రూపంలోను, చురుకుతనంలోను సద్వర్తనలోను, విద్యాప్రతిభలోను, దిట్టమైన పట్టాభికి యచటి ప్రిన్సిపాలుసలహామీద పిల్లనియ్యడానికి నిశ్చయించి ఆవార్తను వరుని తలిదండ్రులకు తెలిపినారు. పంతులుగారు సదసద్వివేకము, వ్యవహారదక్షత కలవారు కావడంచేత ధనవంతునికి తలయొగ్గక విత్తహీనుడైనా 'విద్యావినయసంపన్న' అని శాస్త్రంకాబట్టి ఇతడే తనకుమారుకు తగినవాడని నిర్ణయించు

కున్నారు. ఈసంబంధాన్ని నిశ్చయించినందుకు బంధులోకమంతా ఆయన తెలివికి, పెద్దమనిషికి ఆనందించింది. వధువు మాట చెప్పాలా?

వివాహం చాలవైభవంగా జరిగింది. వెంకటరత్నంగారు పిఠాపురంమహారాజావారి వైద్యుడు కావడంచేత రాజావారి యేనుగును తెప్పించి యంబారీమీద వధూవరుల నెక్కించి కాకినాడవీధులలో ఊరేగింపు ఉత్సవం జరిపించారు. ఆనాటినుంచి యతనికి గృహాలక్ష్మితో బాటు భాగ్యలక్ష్మికూడావరించింది. రోజులు తిరిగిబడ్డాయి. ఒకప్పుడు బీదవాడైతేనేమి అదృష్టవంతుడయ్యాడు. పంతులుగారు నిష్టమువచ్చిన యే ఉన్నతవిద్యకైనా నేను చదివిస్తాను. ధనసహాయంచేత ఎ. ఏ. పరీక్షలో కృతార్థుడు కావడంతోనే అక్కడే యం. బి.బి. యస్ పరీక్షకు చదవ నారంభించారు.

బుద్ధిమంతునకు సాధ్యంకాని దేదీ వుండదని ఘంటాపథంగా చెప్పవచ్చునుగదా! ఇలాటివారికి డీలాకాయి లోకాయి పరీక్ష ఓ లెక్కా? 1901 లో ఉన్నతవైద్యవిద్యాపట్టభద్రులయ్యారు. మేధావంతునిబుద్ధి యేవిషయంలోనైనా ప్రత్యేకప్రాభవాన్ని చూపుతూనే వుంటుంది. ఆరోజుల్లో ఉన్నతవైద్యవిద్యాపట్టభద్రులలో పట్టాభి యతులితమైన శక్తివంతుడని కొలదికాలంలోనే పేరుసంపాదించారు. వైద్యవృత్తికిముఖ్యంగ

వుండవలసినది రోగనిదానం. రోగనిర్ణయం చెయ్యలేనివాడి దగ్గిర యెన్నిమందులున్నా పరికరాలున్నా ఏమిప్రయోజనం లేదు. ఆవిషయంలోను, ఔషధనిర్ణయంలోను ఉద్దండుడని పేరుపడ్డాడు.

వృత్తి—ప్రజాసేవ.

'అతనికి వార్ధికుల్య యగు
నగ్నిజలం బగు మేరుశైల మం
చితశిలలీల నుండు మద
సింహము జింక తెఱంగు దాల్చుం గో
పితఫణిపూలదండ యగు
భీష్మవిషంబు సుధారసం బగున్
క్షితి జనసమ్మతం బగు సు
శీలమ దెవ్వనియందు శోభిలున్'

మన దేశంలో 20 శతాబ్దంలో వైద్యవృత్తిలో నుండేవా రెక్కడ చూచినా తండోపతండాలుగా కనుపిస్తారు. అయితే వీరందరికి యీ వృత్తివల్ల పొట్టగడుస్తోందని చెప్పలేము కేవలం వైద్యం చెయ్యడంలో ప్రజ్ఞగలవానికే రాబడి వస్తోందని చెప్పలేము. ఒక వైద్యుడికి వచ్చిన మందుల బంగీలు

అన్నీ తిరిగి స్వస్థలమే చేరుకుంటాయిట. మరో వైద్యుడు గచ్చా కుబుచ్చాకు మందులిస్తే లక్షలు గడిస్తాట్ట. ఈవృత్తికి పెట్టుబడి పెట్టి వృత్తే మానుకున్నవారూ వున్నారట. ఈవృత్తిలో కొందఱికి నాచేతిమాత్ర వైకుంఠయాత్ర అనేపాట వారి బోర్డు మీదో మొహంమీదో వ్రాసే ఉంటుందట. కొందరు సంచిలో గల్లుమంటే ఇంట్లో గొల్లుమనిపిస్తారట. అందుకనే వైద్యునికి చేతి చలవ ఉండాలంటారు. వైద్యుల్లో కొందరు రోగికి పెట్టుబడికూడా పెడతారు. కొందరు రోగినిచూడ్డానికి నడిచేవస్తారు. మఱికొందరు రోగిని చూడ్డానికరతెూలో వస్తారు. మఱికొందరు డాబుగా జట్కా పిలవండి అంటారు. ఇదివరకే గడించినవాడైతే పుష్పరుకాం పోంటెక్లతోను కారుమీద వస్తారు.

మనపట్టాభి గారికలాంటి ఆడంబరాలు లేవు.. అపవాదులు లేవు. ఆదినుంచి రోగనిదానం బాగా తెలిసినవాడనీ, ఫీజు కూడా సరసంగానే వుంటుందనీ కటువుమనిషిగాడని పేరు పడడంచేత వృత్తికూడా చాలాసాఫీగా నడవ నారంభించింది. ఎక్కడ పుచ్చుకోవాలో ఎక్కడ మానెయ్యాలో ఏసమయంలో గుంజాలో ఏసమయంలో చేవొదలాలో ఎప్పుడుబిగబట్టాలో బాగా ఎరిగ మనిషివారు. వృత్తిలో సమస్తమైనట్లు సంపాదనలోకూడా సమర్థుడే. ఆదినుండి పొదుపు అలవాటుకలవారు. ధనార్జనలో నేర్పు, సన్నాముగాను, జాగ్రత్తగాను ఖర్చు

చేసే పరిజ్ఞానము అలవాటు చేసుకున్నారు. స్వాతంత్రంగా యీ వృత్తిలో మనము సంపాదించుకోగలమనే ధైర్యంవల్ల గవర్నమెంటు ఉద్యోగానికి ఆశించలేదు. ప్రజాహితజీవనానికి ఆత్మస్వాతంత్ర్యానికి ఎక్కువ అవకాశం కల్పించుకున్నారు. స్వాతంత్ర్యవాంఛ లతనిలో బాల్యమాదిగ నెలకొని వున్నాయి, లేకపోతే ప్రభుత్వోద్యోగమే ఆశిస్తే యిప్పుడు చాలా నెనాల్గు వేలరూపాయలజీతంపుచ్చుకొనే వైద్యుడుగానో వుండేవారు. రోగపరీక్షలో హైదరాబాదులో వున్న మేజరు రాయుడుగారితో మన పట్టాభి తుల్యుడని యెంతమంది వైద్యసోదరులో అంటూంటారు. దేనికైనా మంచిరోజులు రావాలిగదా!

పట్టాభి పదవీవ్యామోహం కలవారు కారు. ప్రజాసేవాభిలాషి. వైద్యవృత్తిని సుశిక్షితపరిజ్ఞానంతో సాగిస్తూనే అతడు మన దేశంలో జరుపబడే మహాసభలలోను, రైతుసమస్యలలోను, రాజ్యాంగవ్యవహారములలోను పాల్గొని తత్సంబంధీకులకు అమూల్యసలహాల సందిస్తు కార్యకలాపాన్ని తనచేతిమీదుగా నడిపినా మొప్పుడూకూడా సభాధ్యక్షపీఠము నలంకరింప నిష్టపడేవాడు కాదు.

ఒకప్పుడు కొంతకాలంక్రిందట గంజాంమండలంలో బరంపురంలో ఆంధ్రరాష్ట్రమహాసభ కధ్యక్షత వహించినపుడు "నా కీసభాధ్యక్షపదవంటె ఏమా యిష్టం వుండదు. నాటికీ

గోటికి ముప్పు దేనా సిద్ధపక్షానా అద్దైనా మిత్రులబలవతం మీదనే'' అన్నాడు. రాజ్యాంగవిషయాలంటే చిన్నతనంనుంచీ ఆసక్తి మెండు. విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు కాలేజీడిబేటింగులలో ఏదేనా రాజకీయసమస్య వచ్చిందంటే ఆనాడు నిర్మొగమాటంగా ఘాటుగా ఉరుముతూ ఉపన్యసించేవాడు. ఆలాటి సమయంలో అధ్యాపకు లందరూ ఇతడు భావిలో గొప్పరాజ్యాంగవేత్త కాబోతాడనుకునేవారు. దేశీయ విదేశీయ రాజ్యాంగ తంత్రాలను వెల్లడించే గ్రంధాలను చాలాశ్రద్ధతోను, పట్టుదలతోను చదివి యంగలి విషయాలను అవగతం చేసుకునేవాడు. శాసనసభలలో సభ్యులుగా వుండే చాలామందికి రాష్ట్రవ్యవహారసంబంధ చట్టాలను చర్చలు చేసేకాలంలో వాటికి సంబంధించిన సర్వవిషయాలను పూర్వాపరసంబంధములతో చర్చించి క్రోడీకరించి వివరములు లెక్కలతోసహా సమకూర్చి అందజేయడం పరిపాటయిపోయింది. అల్లాసలహాల పొంది తృప్తిపొందినవారిలో పట్టాభిరామగారైన వెంకటరత్నంపంతులు, కృత్తివెంటి పేరాజుపంతులు మోచర్ల రామచంద్రరావు, మొదలైనవారు.

వారు పట్టాభిగారివల్ల పొందిన సలహాలను శాసనసభల్లో చర్చిస్తుంటే సభాభవనమంతా ఊగిసలాడేది. తెనుగుజిల్లాలలో కృష్ణామండలం దేశంలో ఏనూతనోద్యమం వచ్చినా ముందంజవేసి పరవళ్ళు తొక్కుతుంది అందులో మచిలీపట్టణ

మని ఖ్యాతినందిన బందరు మహిళీను; 1910 సం॥రంలో వంగ రాష్ట్రవిభజన జరిగినప్పుడు మన దేశంలో బయలుదేరిన వందే మాతరం హడావిడిసందర్భంలో జాతీయప్రబోధం కలిగించిన వారిలో బందరునాయకులే నాయకత్వం వహించారు. వారి లో ప్రధానులు కీ. శే. వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు కృష్ణా పత్రికాధిపతులైన ముట్నూరి కృష్ణారావుపంతులు, కోపల్లె హనుమంతరావు, కౌతా శ్రీరామశాస్త్రి, పట్టాభిసీతా రామయ్యగార్లు.

ఈముగ్గురువారంతా పత్రికలమూలంగాను, ఉపన్యాసా లవల్లను, హరికథలు మొదలైనవాటివల్లా ప్రచారంజరిపి, ఎక్కువగా తెనుగువారికి రాజకీయచైతన్యం కలిగించారు. ఆసమయంలోనే పట్టాభిగారు జాతీయమహాసంస్థయొక్క నిర్మా ణ కార్యక్రమంలో వొకటైన జాతీయవిద్యను ప్రవేశపెంచేందు కు పెద్దలసహాయంతో బందరులో జాతీయకళాశాలను స్థాపిం చారు. అదే నేటిఆంధ్రజాతీయకళాశాల. ఆయన యాజమా న్యంలోనే చాలాకాలం నడిచింది. తీరిక వేళలో కళాశాలావి ద్యార్థులకు బోధకుడుగాకూడా వుండేవాడు. అంతేగాక కోపల్లె హనుమంతరావు, పట్టాభిగారున్ను కలిసి జాతీయవిద్యయొక్క రూపతత్వాలను నిర్వచించే గ్రంథంకూడా వ్రాశారు.

పట్టాభిగారు మన దేశంలో హోమ్‌రూలు ఉద్యమాన్ని మనదేశంలో ప్రచారం చేయడానికి వచ్చిన ఆనిబిసాంటమ్మకు

కుడిభుజమై గొప్ప ఉత్సాహంతో పనిచేశాడు. ఆమె పట్టాభి లోగల విద్యావిజ్ఞానప్రతిభలను, వివిధవిషయపరిజ్ఞానసంపదను, రాజ్యాంగపరిశీలనా వేతృత్వమును జూచి మిక్కిలి ఆదరం అతనిపై చూపుతూండేది. ఈయన నెలకొల్పిన జాతీయసంఘానికి గొప్పధనసహాయం చేసింది. అనిబిసెంటమ్మకు పట్టాభి అంటే యింతగౌరవం చూపడానికి కారణ మతనివిజ్ఞానమే.

ఈ ప్రజాసేవకునకు సహకారోద్యమ మంటే ప్రాణం. సహకారోద్యమంవల్ల దేశము ననేకవిధాలుగా వృద్ధిలోనికి తేవచ్చునని ఆయన నమ్మకం. మన దేశమున సహకారోద్యమం ప్రవేశపెట్టినప్పటినుంచి ఆయుద్యమాని కెన్నివిధాల తోడ్పడాలో అన్నివిధాలా పనిచేశాడు. పత్రికాప్రచారంవల్ల నలుమూలలకు ఉద్యమాన్ని తొందరగా వ్యాపింపవచ్చునని "ఆంధ్ర సహకారపత్రిక' అను పత్రికను స్థాపించితానే సంపాదకుడుగా వుండెడివాడు. పాశ్చాత్య దేశాలలో నెక్కడెక్కడ ఈయుద్యమం విరివిగావుందో, ఎన్నివిధములుగా దేశాభివృద్ధి కది ఉపకరిస్తూందో సహకారపద్ధతిని సక్రమంగా నడిపే యెన్నిసంస్థలు ఎక్కడెక్కడ స్థాపింపబడి యెట్టి మహోన్నతదశ నందినవో తెలుపుచూ సంపాదకవ్యాసములలో వ్యక్తీకరించేవాడు.

అంతేగాక పట్టాభి విశేషప్రయత్నంచేసి సహకారప్రచారంమూలకముగా ప్రజలకు నచ్చజెప్పి బందరులో కృష్ణాకో-ఆపరేటివ్ బ్యాంకు స్థాపింపజేసాడు. సిమ్మట చాలా పల్లెట్ళగా

మాలలో సహకారపరపతిసంఘములను, స్టోర్సు మొదలగు ప్రజోపయోగకరములైన సంస్థలను నిర్మాణించారు. 1937 వ సంవత్సరంలో ఆంధ్రరాష్ట్రసహకారమహాజనసభ సుందు వేసంగిలో నిండుపందిరిలో పట్టాభిగారియధ్యక్షతక్రింద పశ్చిమ గోదావరీమండలములో కొవ్వూరుతాలూకా పశివేదలలో జరుపబడింది. ఆయన తనధ్యక్షపీఠమునుండి వచించిన ఉపన్యాసములో చెప్పిన విషయాలు విన్నా చదివినాయతనికి ఈ ఉద్యమంలో ఎంతయనుభవమున్నదో చెప్పజాలడం కష్టంకాదు.

ఆయధ్యక్షపీఠములో నుంచి లేచి ఆయన ముక్తకంఠంతో సహకారోద్యమముయొక్క పరిణామపరంపరలు, రిజర్వు బ్యాంకు-రూరలు బ్యాంకింగ్, దీర్ఘవాయిదా ఋణములవలన కలిగే లాభాలాభములు, ల్యాండుఎలియనేషనుచట్టము, కమర్షియల్ బ్యాంకులు-అవి పనిచేయువలసిన క్రమపద్ధతులు, కో-ఆపరేటివ్ ఉద్యమము-దానిలో రైతుప్రణాళిక, దానిలోనే కాంగ్రెసుప్రణాళిక వాటి నిలకడలు మొదలైన విషయములను గూర్చి గంభీరోపన్యాసము గావించినారు.

మఱియు నితరరాష్ట్రములందువలెనే మనరాష్ట్రములో గూడ నీసహకారోద్యమము సాంఘికోద్యమముగా నారంభింపబడినను, తుదకు ప్రభుత్వంవారపాలనాశాఖలలో నొకశాఖగా పరిణమించినదనియు నది భావిదేశసౌభాగ్యసాధమున కొక

సోపాన మనియు, ప్రజాసేవకులు సేవాభావముతో దీనిని చేపట్టిరనియు వారు అజ్ఞదాస్యగాను పొట్టిమనుష్యులుగాను ఏర్పడిరనియు వివరములతో నొక్కి వక్కాణించెను. పై విషయములనుగూర్చి చొళ్ళాయిమాటలు చెప్పక కేవలము వాని ఆదాయ వ్యయములు మొదలైన లెక్కలను అణాపైసలుతో గూడ వివరించుచున్న సంఘటిత సేవకులు పట్టాభిగారిప్రతిభకు నిర్విణ్ణులైరని చెప్పుటతిశయోక్తి కాదు

అంతటితో నాయన ప్రజాసేవాదీక్ష పూర్తికాలేదు. మనదేశంలో సంస్థాన ప్రజామండలి యొకటి కలదుగదా! దానికి చాలాయేండ్లు పండిత జవహరులాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షుడుగానుండి సంస్థానప్రజాపోరాటస్వాతంత్ర్యానికి చాలా పాటుబడ్డారు. ఆయన నిమ్మట సంస్థానప్రజామండలికి నవసారాలో జరిగిన సమావేశంలో పట్టాభిగారు అధ్యక్షుడుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. ఆంధ్రులలో నిట్టిపదవిని పొందినవారిలో నితడే ప్రథముడు. తాను అధ్యక్షపదవిలో నున్న కాలంలో కథేవాడు సంస్థానములోను, ఇంకా యితరసంస్థానాలలోను, అన్ని సంస్థానాలలోను, సంచారం చేసి ఆయా సంస్థానప్రజల కష్టపరంపరలను విచారించి తెలిసికొని వారిహక్కులను రక్షించుటకు వారిలో స్వాతంత్ర్యస్వాభిమానములను రేకెత్తించుటకు, జాతీయోద్యమబీజములను నాటుటకు వివిధవిషయములపై ఉపన్యాసముల నిచ్చుచు ప్రచారమును సాగించి ఆయా సంస్థానప్రజల మన్ననలను బడసినాడు.

గ్రంథరచన.

'భువనమునఁ బూర్వసంభృతపుణ్యరాశి
యనుచు నుదయంబు గాంచిన సుగుణనిధికి
వనము పురమగుఁ బరు లాత్మజనము లగుదు
రవనినిధిరత్నపూర్ణయై ఫలించు'

ఆంధ్రదేశంలో సుమారు వెయ్యేండ్లనుండి సారస్వత సేవ పలువిధములుగా చేయువారున్నారు. ఈ యిరువదవశతాబ్ద్యారంభంలో కవికోటి కోటిగుణితమై వివిధజాతులవారిలో గ్రంథకర్తలు గ్రంథరచనా విస్తరిల్లింది. అందులో బ్రిటిషు పరిపాలనారంభమునుండి రాజకీయసారస్వతము భాషాంతరీకరణాల మూలకంగా మన దేశంలోనికి దిగుమతీకావడం మొదలు ఆనదుకులో కొంత నాడెమైందీ వుంది. కొంత చెత్తా వుంది. మొగలు సామ్రాజ్యమువిచ్ఛిన్నమై పాశ్చాత్యదేశీయులు మన దేశా న్నాకునుకునే ఉద్దేశంతో అన్యాపదేశంగా యిచ్చట కడుగుపెట్టీపెట్టడంతోనే మన దేశంలోని వివిధపూర్వశాస్త్ర విషయికగ్రంథాలపై వారి కన్ను పడింది. అందులో గొందరు దొంగవాకిటకు మంచం వేసి మన యపూర్వగ్రంథమండలిని మోడలమీద తమ దేశాలకెగుమతి చేసుకున్నారు. మన గాంచనీయపు టలకలోలంలోపడి యప్పను చూచుగోక

ముందెప్పుడో చూచుకొని గొల్లుమన్నారు గొంగ పడిన యార్న్నల్లకుక్క మొరిగినట్లు. అప్పటినుంచీ మనకు పాశ్చాత్య సారస్వతమే గతైంది. ఇంతకూ చెప్పొచ్చే దేమిటంటే రాజకీయసారస్వతం మన కీనాటి మృష్టాన్నమైంది.

ఆకొజత విద్వగలసమర్థులు మనలో లేకపోలేదు. కాని తెనుగువారు తెలివితక్కువవాళ్ళు అనుకొనే కొందరు మూఢులుబయలుదేరివారి పలుకుబడిని, నక్కజిత్తులనీ ప్రయోగించి మనకు రావలసిన కీర్తిప్రతిష్ఠలను కాజేస్తున్నారు. భారతదేశంలో నేడో రేపో షష్ఠిపూర్తి కావడానికి సిద్ధంగా వున్న అఖిలభారత కాంగ్రెస్ మహాసంస్థ యొక్క కార్యనిర్వాహక సభ్యులా కాంగ్రెసుయొక్క సంపూర్ణచరిత్రము వ్రాయించడాని కుద్దేశించి దేశమంతటా యందుకు సమర్థు డెవరా యని సింహావలోకనం చెయ్యగా ఆంధ్రనాయకుడైన పట్టాభి వారి దృష్టిపథంలో బడ్డారు. అతని ప్రజ్ఞానప్రతిభను కాంగ్రెసుసంఘమువారు గుర్తించి ఆ మహాత్కార్యభారాన్ని ఆయన నెత్తిమీద బెట్టారు. దాసోహ మన్నారు. ప్రారంభించారు.

పట్టాభిగారు గ్రంథకర్త యనిపించుకోడాని కదే మొదటి మెట్టుగాదు. లోగడ కొన్నిగ్రంథాలను వ్రాసి యున్నారు. అందులో కల్లా ప్రధాన మైనది. ప్రాంచికపరిపాలనావిధానాలు' తరువాత నాభాషాఖురీయవేత్త కాంగ్రెసుమహాసంస్థ జనన మందిన 1885 మొదలు 1935 వరకు (అనగా గ్రంథ

రచనాకాలంవరకు) సుమారు 50 యేండ్లనుండి ఆ మహాసంస్థ అంచెగ పుష్టి పొందుతూ వచ్చిన పరిణామస్వరూపాలను, మన దేశంలో ప్రతియేటా ఒక్కొక్కమారు అక్కడక్కడ జరుపుతూ వచ్చిన దేశీయమహాజనసభలకు అధ్యక్షస్థానాన్ని స్వీకరించిన మహానాయకులను, వారిరాజకీయాభిప్రాయాలను, ఉపన్యాసాలను, ఆ మహాసభలందు సర్వజనసమ్మతంగా ఆమోదించబడుతూ వచ్చిన తీర్మానాలను, వాటిఫలితాలను తన్మూలకంగా దేశంలోను, ప్రభుత్వంలోను, ప్రజాబాహుళ్యంలోను కలుగుతూ వచ్చిన మార్పులను ఈమహాసభలలో పాల్గొంటూ చేదోడు వాదోడుగా ఉండే తదితర కాంగ్రెసు నాయకులను పైవిషయములలో ముఖ్యమైన వాటిమీద వారి అభిప్రాయాలను, వ్యక్తీకరిస్తూ అక్షరాస్యులైన ప్రతివారూ చదువుకోగలిగినంత సులభశైలిలోను, రాజకీయమర్మజ్ఞులను మెప్పించగలిగినంతటి హృద్యమైనశైలిలోను, నేషనల్ కాంగ్రెసు సంస్థాపక ప్రమాణం చూపే సర్వజనసామాన్యం తెలుసుకోగలంతటి సరళశైలిలోను ఈగ్రంథాన్ని తనశక్తిసామర్థ్యాలను, సునిశితబుద్ధిని, అప్రతిమానమేధావిత్వమును ప్రయోగించి రచించారు.

ఆగ్రంథాన్ని చేతబట్టి యేదేనా ఒకఘట్టం చదవడం మొదలెట్టామా పదేపదే చదువు బుద్ధి పుడుతుంది. అందులోని ర సవత్సరఘట్టాలున్నాయి. కొన్నిచోట్ల చదువుతూంటే పట్టాభిగారి సున్నితవిషయ వివరణసామర్థ్యానికి దంగై పోతాము.

ఆయన రచనాచతురత్వము, సుహృద్భావసంపూర్ణంబైనప్రతి భాప్రతిఫలిస్తూ మేధాశాలిత్వము కండ్లకు గోచరిస్తూ 'అమృతవర్షాభి' అనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడీసర్వజగత్తుకు ఆదర్శప్రాయమైనుతి గన్న ప్రాచ్యసామ్రాజ్యవైభవముతోను, ఆచార్యకస్థానముగ నొప్పు ననేకశాస్త్రజ్ఞానసంపత్తితోను, అన్యదేశప్రజా యత్నసాధ్యములుకాని చిత్రకార్మికపరిశ్రమలతోను, ప్రబలమై సప్తద్వీపపర్యంతవిశ్రాంతమైన భూరివాణిజ్యసంభూతితోను, ఏసునకు ముందు ఆరువేలేండ్లక్రిందటనే నాగరికతాగ్రగణ్యతకు ప్రధానస్థానముగ నెంచబడుచు సకలకళలకు నిఖిలవిజ్ఞానసంపత్తికి గురుపీఠమలంకరించిన యొకమహాజాతి కాలవశమున నిర్వీర్యమై అపగతస్వాతంత్ర్యమై పరాధీనమై [illegible]మై తిరిగి తన పూర్వౌన్నత్యమును పొందుటకు పడెడి ఆవేదనయు చేసిన నిర్విరామయత్నములు, అనుభవించు నాపదలు సమగ్రముగను [illegible]ముగా ఈపవిత్రగ్రంథమునందు వివరింపబడుట దేశీయ జాతీయ రాజకీయ వాఙ్మయమునందే గాక ప్రపంచ రాజకీయసాహిత్యమునందుకూడ ఈహైందవజాతీయమహాసభా The History of the Indian National Congress చారిత్రము అగ్రస్థాన మలంకరింపగలదనుటలో నావంతయు సందియము లేదు.

[illegible]శేషము. ఈగ్రంథము పలువిధములైన ఇతర భాషలలో బరివర్తనమగుటయు, కాంగ్రెసుమహాసభయొక్క-

అర్థశతాబ్దోత్సవసమావేశమున బహిర్గతమగుటయు కృతికర్త యొక్కయు, చరిత్ర భావికాలపు దేశసౌభాగ్యప్రవృత్తిని వెల్లడియగుచున్నది.

౬

ఆ కా శ వా ణి.

'ఒకచో నేలను బవ్వళించు నొకచో
నొప్పారు పూసజ్జపై
నొకచో శాకము లారగించు నొకచో
నుత్కృష్టశాల్యోదనం
బొకచో బొంత ధరించు నొక్కొకతఱిన్
యోగ్యాంబరశ్రేణిలె
క్కకు రానీయఁడు కార్యసాధకుఁడు దుః
ఖంబున్ సుఖంబు న్మదిన్'

భరతఖండంలో ప్రాచీనకాలంనుంచీ నేటివరకు యేకాలాన్ని పరిశోధించి చూచినా [illegible]యపూర్వప్రతిభాశాలు లైన మహాకవులు, విద్వాంసులు, నాయకులు, వర్తకులు, సమ్మోహనవిద్యాప్రవీణులు, మతకర్తలు లెక్కకు మిక్కిలిగానున్నట్లు కన్పట్టును. అయితే యీ తెగలన్నిటిలోను ఎక్కడో కొందఱు మాత్రమే తమ హృదయకుహర మందున్న భావపరంపరలను

తమదివ్యవాణిద్వారా యనుకూలమైన కాలంలో దేశమంతటా విరజిమ్మేవారినికూడా తెలుస్తుంది.

ఏఉద్యమంగాని దేశంలో అభివృద్ధిగాంచాలన్నా ప్రచారం సాగాలంటే యెక్కువ పరోక్షాన్ని వుంచే యితరసాధనములద్వారా ప్రచారం ప్రయత్నం చేసేదానికంటె ప్రత్యక్షంగా నిలబడి చేసే ప్రచారం యెక్కువ లాభకారిగా వుంటుందన్న విషయాన్ని ఏనాటికైనా ఏ ప్రపంచజ్ఞానం కలవారైనా కాదనలేరు. ప్రచారవిజృంభణానికి సాధనాంతరాలు లేకపోలేదు. పదులూ వందలూకూడా వున్నాయి. వాటిల్లోను ప్రధానస్థానాలను ఆంచుమించుగా ఆక్రమించేసి వున్నాయి. విదేశీయుల వలుబడి వచ్చిన తర్వాత్యమించి ఆసాధనాలు యింకా యింకా కొత్తకొత్తవి బయలుదేరుతున్నాయి. ఈసాధనాలన్నటిని తలదన్నినది వక్తృత్వం. అంటే ప్రచారకుడు ప్రేక్షకుల కభిముఖంగా నిలిచి స్వహృదయభావాలను నిష్కల్మషంగా వెల్లడించడమన్నమాట. తక్కినసాధనాలన్నీ పరోక్షమందుండేవి కాబట్టి యవి నిష్కాపట్యాన్ని వెల్లడించలేవు. అందుచేతనే వక్తృత్వం (ఉపన్యాసం) ద్వారా చేసినప్రచారం చిరస్థాయి ఔతుంది."

■ మనదేశంలో లెక్కపెట్టిచూస్తే లెక్కలేనంతమంది మహావిద్వాంసులున్నారు. వారిలో కొందరు పరాయిమనిషి

ఉన్నచోట నోరువిప్పలేరు. కొంత కొంతమందున్నా బడ బడా వాగేస్తారు. కొంతమంది కాకితంమీద కలంపెడితే కలియుగవైకుంఠం కనపడేలా వ్రాస్తారు. సభల్లోకెడితే కాళ్ళు సేతులు స్వాధీనంతప్పి దడదడ లాడుతారు. ఇది సాధారణంగా మనకళ్ళయెదుట రోజూ కనిపించేదే? వాగ్మియునకాడైతే వాచాలత్వం పూజ్యంకావడం, వాచాలుడైతే లేఖరి కాలేకపోవడం సహజంగా లోకమందంతటా వుంది. ఈరెండూ పట్టుబడడానికి పూర్వజన్మసుకృతం ఉండవలసిందే. అల్లాటిపూజనీయులు మనలో వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టదగినవారుగా ఉంటారు అయితే భారతీయులై ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రులైనవారిలోకూడా తమ దేశంలోను విదేశాలలోనుకూడా తమగంభీరవచఃప్రవాహధోరణిని చవిచూపించి దిగంతవిశ్రాంతయశోవిశాలురైయున వారిలో వివేకానందస్వామి, రామకృష్ణపరమహంస, రాజారామమోహనరాయ్, బాలగంగాధరతిలక్ మొదలైన పెక్కుగురు మహావక్తలున్నారు అయితే వారంతా మతప్రచారకులే.

రాజకీయోద్యమప్రచారానికి ప్రధానాంగము ఉపన్యాసమని పదేపదే చెప్పనక్కరలేదు. వేలాదిజనులలో నున్నతస్థానమున నిలబడి గంటలతరబడి మాట్లాడడమనేది గొప్పప్రజ్ఞయే ఆంధ్రులలో ఇట్టిప్రజ్ఞావంతులలో సర్. ఆర్. వెంకటరత్నం నాయుడుగారొకరని చెప్పుకోవలసిందంతా యెఱుంగుదురు. కొంతకాలము వారికి శిష్యుడగనుండుటవలన మన పట్టాభి

కూడా గురుశుశ్రూషాఫలితంవల్ల కాబోలు వక్తృత్వంలో మంచిఉత్కర్ష కలిగింది. దాన్ని ఫలవంతంగా చెయ్యడానికి యనుభవంకూడా అత్యావశ్యకమే. పట్టాభిగారు ఈవిషయంలో కేవలం వాగతీతులనాలి.

ఆయన ఉపన్యాసం స్ఫూర్తిరహితంగానూ, ఉద్రేకపూరితమైన శబ్దాడంబరసహితంగానూ ఎప్పుడూ వుండదు. చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని సహేతుకముగను, సప్రమాణముగను, ఆకర్షణీయంగాను బలపరచి శ్రోతల నానందసాగరంలోను; ఆశ్చర్యతరంగాల్లోను ముంచివేసి ఊగించే ప్రజ్ఞవుంది పైగా ప్రతిమాటా మధురసాలను విరజిమ్మేటట్టుగాను, అమృతం తొణికిసలాడేటట్టుగాను ఉంటుంది. ఒకప్పుడు భావోద్రేకాన్ని మరొకప్పుడు ఉత్సాహాన్ని కలిగిస్తుంది. నవరసభరితమై సభారంజకమైన ఆయన ఉపన్యాసానికి ముగ్ధులు కానివారుండరు.

పట్టాభి మాతృభాషలోను, హూణభాషలోను, ఉర్దూ మొదలయిన దేశీయభాషల్లోను నిరంతరము యెడతెగని పరిశ్రమవలన సునిశితపాండిత్యము అలవరచుకొన్నాడు. ఆయన ఏభాషలో ఉపన్యసిస్తున్నా ఇతరభాషాపదముల కలగలపూ వుండదు. నిర్దుష్టమై సరళమై సుధామాధురీలహరిని బోలి నడుస్తుంది. పైగా ఆయన ఉపన్యాసంలో మాట్లాడేభాషకు అను

గుణమైన భాషాసాంప్రదాయసిద్ధములైనపదాలు, సామెతలు, జాతీయములు, చాటువులు పర్వతప్రదేశాన్నుంచి కొండదిగువ సెలయేటిలోనికి చమత్కారంగా నీరు దొర్లినట్లు దొర్లుతాయి. ఎన్నిగంటలు మాటలాడినప్పటికీ మనము ప్రతినిత్యమూ అలవాటుగా వాడేవి మనభాషలో ఎరువుతెచ్చుకున్న ఇంగ్లీషు మొదలయిన అన్యభాషాపదజాలములో నొకకణమైనా జారడమంటో వుండదు. ఇల్లామాట్లాడే శక్తి నంతు అరుదుగా వుంటారు. లోగడ చాలాకాలం మదరాసు జస్టిస్ మంత్రివర్గానికి అగ్రస్థానాధిపతియై ఆంధ్రసాంస్కృతాభిమానియై పండితుడై భాషాతత్త్వవేత్తయై రాజకీయవేత్తయనిపించుకొని ఇచట మంత్రిపదవికి తిలోదకాలిచ్చి దివి కేగిన శ్రీపానుగల్లురాజావారి కుండేదిట. తర్వాత ఆంధ్రరత్నమన్న నామనకు సార్థకత స్థిరీకరించుచున్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారుకూడా ఉపన్యాసవేదిక నెక్కి దిగేవరకూ ఐక్యకంఠంతో ప్రాచీ నాంధ్ర భాషాసాంప్రదాయప్రదర్శనమా యేమిద యనుకొనునట్లు మహాసభపై సమ్మోహనాస్త్రం విసిరినట్లు భాషాపరంపరలను గుప్పేవాడు.

బొంబాయి నగరంలో ఒకప్పుడు సమావేశమైన దేశీయ మహాజనసభలో పట్టాభి ఒకతీర్మానంమీద వందలాది మాల్వీలు, ఉర్దూపండితులు వుండగా ఉర్దూభాషలో అనర్గళ

యింకా యెంతమందో వాదోపవాదాలు చెయ్యడానికి ఒరలోని కత్తులను బయటకు తీసి పదును పెట్టుకొని సిద్ధంగావున్న యోధులవలె సంసిద్ధులై యున్నారు. పట్టాభిగారి ఉద్దామపాండిత్యప్రతిభ నాసభలో వున్న మహోద్యోగులు, ఉద్దామపండితులు నిశ్చేష్టులై నిర్విణ్ణులైనారు.

పట్టాభిగారికున్న వాక్ప్రతిభాశక్తి యప్రతిమానము.

ఒకప్పు డాయన ఎదిరివారి యుక్తుల ఖండ ఖండాలుగా చేస్తూ, తన వాదనను బలపరచుకొని స్థిరీకరించుకొనడానికి పదునైన యుక్తులను పేరుస్తున్నప్పుడు తదేకాగ్రచిత్తముతో వేయికళ్ళతో లక్షచెవులతో వింటూన్న ఆసభలోనే యున్న ప్రసిద్ధపురుషుడు ప్రక్కనున్న తన స్నేహితునితో "ఆహా! ఏమి యద్భుతవాదశక్తి. ఆయన యుక్తులకి రెండువైపులా పదును పెట్టి మూడో వైపున శిలాకర్కశములైన కఠినదంతాలు ఏర్పరించాలనుగాబోలు ఈయన డాక్టరయ్యాడు కాని లాయరే అయివుంటే హైకోర్టులో ప్రాక్టీసంతా యీయనే గుత్తగొనేవాడు. అన్నాడు. ఆస్నేహితుడామాటలు విని అందుకు సందేహమా అన్నాట్ట. పట్టాభివాదనాబలము ప్రతివాదుల కప్రతిహతము, అనివార్యమూను. ప్రపంచంలో ఎవరికీ తట్టని ఊహాలాయనకు తట్టడం వల్ల వాళ్ళు దివిటీక్రింది దీపాలవలె వెలవెలబోతూ కళావిహీనులై తెల్లముఖాలు వాల్చవలసిందే.

ఒక సంవత్సరం పాట్నాలో అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ జరిగింది. దానికి రావలసినవాళ్ళంతా వచ్చారు. ఎంతో తటంగం జరుగవలసివుంది. ఆసభలో నేదో యొక హంశంమీద మనపట్టాభికీ జవహర్లాలుపండితుని జనకుడును, న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించేవరకు యూరపుఖండంలో న్యాయవాదిగావుండి యచటి న్యాయస్థానాలను తనవాగ్వైభవముచే ఉఱ్ఱూతలూగించిన స్వర్గీయమోతీలాల్ నెహ్రూకిని వాదప్రతివాదనలు చెలరేగినవట. ఆప్రతిద్వంద్వు లిద్దరు ఘంటలకొలది యొకరినిమించి యొకరు చూపుతూ వచ్చిన వాదనాపటిమ, వాక్కౌశలము, యుక్తిప్రయుక్తులు, ఎత్తిపొడుపులు, విద్వన్మణులకు పరిష్కృతిచిహ్నములైన ఖండనమండనలు, ఆక్షేపణ సభ్యుల నందరిని చకితులుగాను, విభ్రాంతులుగాను చేయ్యడమే కాకుండా పట్టాభిలోగల యనన్యదుర్లభమైన ప్రతిభావిశేషమునంతము ఖముల ప్రకాశించి సభామండపం యావత్తూ జ్యోతిర్మయం అయిందట.

౭

పత్రికా ప్రచారము.

'నీతిప్రౌఢవిహారులైన నిపుణుల్
నిందింపనీ మెచ్చనీ

ఖ్యాతిం జెందిన సంపదల్ నిలుచనీ
గాఢంబుగా సాగనీ
ఘాతం బప్పుడు పొందనీ నియతిమై
గానీయుగాంతంబునన్
నీతిశ్లాఘ్యపదంబు దప్పనుగదా
నిత్యంబు ధీరోత్తముల్."

ఏ దేశంలోగాని యేనూతనోద్యమాన్నైనా ప్రచారం చెయ్యవలెనంటే దానికి ప్రధానాధారాలు రెండుమాత్రమే. ఒకటి వక్తృత్వం. రెండవది వార్తాపత్రిక. అది నాగరికత వ్యాపింపచేయుటకుకూడా సాధనంగా ఉంటాయి. పత్రిక నడపడం అనే వ్యవహారనిపుణత కొంతో నేర్పుండాలి. వివిధప్రాంతములందలి సమాచారాలను ప్రకటించడం, లోకజ్ఞానాన్ని పెంపొందించే వ్యాసాలనే ఏరుకోవడం, ఇంకా ఎన్నోకష్టా లుంటాయి. మన దేశంలో మహోన్నతస్థానాన్నాక్రమించిన పత్రికలు చాలాతక్కువ. కొన్ని బుబ్బలోపుట్టి మధ్యలో మాసిపోతాయి కొన్నింటి కేడాదిలోనే ఊపిరిపోతుంది. దీనికి కారణాలెన్నో వున్నా అసలు కారణం సంపాదకుని అసమర్థత.

సాధారణంగా మానవప్రపంచంలో మాటలాడగలవాడు కలమాడించలేడు — కలమాడించేవారికి నోరు పెగలదు. మన పట్టాభి యీ రెండింటల్లోనూ ప్రముఖతను పొందినవాడే.

నోరు విప్పేడా గంటలాదిగ గణగణమోగుతుంది. కలంచేత పట్టేడా కలకల్లాడవలసిందే. ఈయనకూడా వార్తాపత్రిక నడపాలనే ఉత్సాహంకలిగింది. వెంటనే లేడికి లేచిందే ప్రయాణమన్నట్లు లేవదీసారు మూడో నాటికి పేరేమి పెట్టడమా అని ఆలోచించి దినవాణి, తరవాణి, కొరడా, బిరడా ఇలాంటి పేర్లు పనికిరావు. పేర్లోకూడా జీవచ్చైతన్యం ఉండాలి అని తమపత్రికకు "జన్మభూమి" అని నామకరణం చేసారు. చూడండి పేరెంత పఖడబందీగావుందో—

అయితే మొదట్లో మాతృభాషలో నడుపుదామా? రాజకీయభాషలో నడుపుదామా అని యోచించి యోచించి చివరకు ఆంగ్లభాషలోనే నడపడానికి నిశ్చయించారు. అప్పటి దేశకాలపరిస్థితులనుబట్టి ఆంగ్లపత్రిక అవసరమైంది కూడా. దాని కారణాలుకూడా లేకపోలేదు. అదంతా చెప్పి మిమ్మల్ని విసిగించడ మిష్టంలేదు. జన్మభూమికి మనభాషలో సరియైన అర్థం పుట్టినచోటుఅని. సరియైన ఇంగ్లీషు మాట Birth Place

పట్టాభిగారి జన్మభూమిలోని వ్యాఖ్యలను, సంపాదకీయ వ్యాఖ్యలను చదువుతూన్నప్పుడు అందలి సునిశితవిమర్శనా చాతురీగరిమ, వివిధవిషయకవివేచనాపరిజ్ఞానము సూటిగా వేసే పోటిమాటలు, ఇడయమున్న, సస్పష్టమూర్తి పాయపత్రిక బనము సత్రి

కాధిపతి సంపాదకుడున్నైన ఆయనప్రతిభ ప్రతిఫలించేది. ఆయన అసలే నిర్మొగమాటమైన మనిషి. అందులోను ప్రజాబాహుళ్యానికి సర్వాంగసుందరంగాను, విజ్ఞానవిహితంగాను, జాతీయోద్యమాంకురాలు వెల్లివిరిసేలాగాను ప్రచురించే తన పత్రికలో అలాటి అసభ్యాలకి తావుండనిస్తాడా?

జన్మభూమిపత్రిక పట్టాభిగారి జన్మభూమిలో నడిచింది. యనతికాలమేమైనా అప్పత్రిక తన యశోవల్లికను భారతదేశమంతా అల్లుకోవడమే కాకుండా విదేశాలకు పయనించి అక్కడివిజ్ఞానవేత్తలను, గొప్పగొప్ప పత్రికాధిపతులను, పత్రికాపాఠకులను, భారతీయప్రతిభావైశద్యంతోను, ఆవేశపూరితగంభీరవచోమాధుర్యంతోను, సుప్రతిష్ఠితహైందవభావపరంపరలతోను దిగ్భ్రమ నొందజేసినది.

ఆంధ్రవిజ్ఞానవేత్త, వైద్యవిద్యావేత్త, జాతీయవిజ్ఞానజీవననిర్మాత యైన పట్టాభి పత్రికాసంపాదకత్వమును త్యజింపకుండా బొంబాయి, కలకత్తా, అలహాబాద్, లక్నోలవంటి యేమహానగరంలోనైనా ఆంగ్లదినికపత్రికకుగాని, ఆంగ్లవారపత్రికకుగాని సంపాదకుడుగా వుండివుంటే ప్రపంచమందలి సుప్రసిద్ధపత్రికాధిపతులను లెక్కవేసేటప్పుడు ఒకటోవాడుగానో, రెండవవాడుగానో వచ్చియుండేవాడు. అంతేగాకుండా హిందూదేశపత్రికాసంపాదకమండలికి నాయకమణిగా విరాజిల్లుచుండెడివాడు. కాని యీమేధావి దేశంలోని అస్వ

విధములైన ఉద్యమాల్లోను తీవ్రప్రచారం చేయవలసి వచ్చి నందున నాయోగ్యతను పొందలేకపోయినాను.

పట్టాభిగారికి ప్రజ్ఞ ఒకదాన్లోవుండి యింకొకదాన్లోలేకపోలేదు. ఏనూతనవిషయాన్నిగాని, నిమిషాలమీద తప్పితే గంటలమీద అవగాహన చేసుకునే బుద్ధినైశిత్యంవుంది. ఇన్ని లోకవృత్తాల్లో తలదూర్చి పనిజేసే ఆప్రజ్ఞాధురంధరుని వ్యవహారదక్షుడనికూడా అనితీరాలి. ఏనూతనవ్యవహారం ఆయన చేతిలోబెట్టినా అరటిపండువొలిచేటంత సునాయాసంగా చేసి పారేసేవారు. అసలాయనకు క్రొత్తేమిటి? అన్నీ హ్యాహ్యా విలే. వ్యవహారనిర్మాణదక్షతలో అందెవేసిన చెయ్యి. వ్యాపారసంబంధమైన వ్యవహారాలను, వందలు వేలు చిక్కులు విడదీసి పరిష్కరించడంలో గొప్పనేర్పు సంపాదించారు. అన్ని ఆస్తులలెక్కలను ఎంతగడవగొయ్యిగావున్నా నిమిషాలమీద అణాపైసలతోకూడా చిక్కులు విడదీసేవారు.

బ్రిటిషుప్రభుత్వంలో కొన్ని యేండ్లనుంచీ వేలాదిజీతాలను పుచ్చుకుంటూ పెద్దపెద్దడిగ్రీలు, బిరుదులూ తగిలించుకొని ప్రత్యేకప్రభుత్వశాఖలలో ప్రధానోద్యోగులుగా పనిజేసే వందలాదినాయనమ్మలు మాసాలకి మాసాలు లెక్కలు కట్టికట్టి గుంజుకొని యహోరాత్రాలు క్రిందా మీదా పడి తుదకి తప్పుడు తడకలే తయారుచేసి ప్రభుత్వంవల్ల చివాట్లు

తింటూ బాసినలు కాబట్టి గడగడలాడుతూ దొరతనానికి చేతు లొగ్గేమాదిరి కాకుండా వట్టాభిగారు మారకపు రేట్లు రేషియో, బాంకింగ్ ఇంకా ఇతరమున్నైన ఆర్థికసంపత్తిని బలపరిచే యనేకవిషయములను తృణప్రాయంగా త్రుటికాలంలో అనా పైనలతో కూడా పడగొట్టే ప్రాజ్ఞత కలవారు. ఆర్థికశాస్త్ర విషయములను అన్యదేశాల కూడా పోయి నేను ఆర్థికశాస్త్రం లో గొప్పయని తాను చెప్పుకుంటూ ఇతరుల మెప్పులనందు కుంటూ వచ్చినవారితో సమానంగా తూగుతారు, అట్టి యఖండవ్యవహారజ్ఞానదీపిక ఆయనలో వుంది.

ఆలోకవ్యవహారచిత్తను చెప్పడు సంకుచితభావాలకీ, చిన్నచిన్న సంస్థలను స్థాపించడానికీ యత్నించలేదు. ఏది మొదలుపెట్టినా వందలాదిపేదలు బ్రతకడాని కాధారంగా వుండేది. విరివిగా లాభాలు వచ్చేది పెద్దయెత్తుగా ఆరంభించే వారు. ఆరంభించినదగ్గిరనుంచీ అడుగడుక్కూ అంచనాలు వేస్తూ యెంతటివారైనా బోల్తాకొట్టించి కార్యం సాధించి, కార్యశూరు డనిపించుకున్నారు.

ప్రతిరాష్ట్రంలోను జీవితభీమా కంపెనీలు విశేషంగా బయలుదేరి విరివిగా లాభాలు తేస్తూ దినదినాభివృద్ధిగా సర్వతోముఖంగా విజృంభించు బాగుపడటం చూశాడు. ఆంధ్రరాష్ట్రానికి కూడా ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రులకొక భీమాకంపెనీ

వుండితీరవలసిందేనని యోచించి తనవ్యవహారదక్షతను, పలుకుబడిని, ధైర్యాన్ని ఊతగా జేసుకొని ఆంధ్రయిన్స్యూరెన్సుకంపెనీ స్థాపించారు. అదియిప్పుడు హిందూదేశంలో ఇంచుమించుగా అంతటా శాఖోపశాఖలుగా విస్తరిల్లి క్షణక్షణాభివృద్ధి నందుతోన్నది. మహానగరాలన్నిటిలోకూడా యీకంపెనీకి బ్రాంచీలు స్థాపించారు. కాని కొన్ని కారణాంతరాలచే తానాకంపెనితో సంబంధం వదలుకున్నారు.

అంతటితో ఆగాడా! హిందూస్థాన్ ఇన్స్యూరెన్సు అనే సంస్థను స్థాపించారు. ఈనాడు దేశంలో నాల్గువేపులకు ప్రాకి గొప్ప వ్యాపారం నడిపిస్తూన్న భారతలక్ష్మిబ్యాంకు, ఆంధ్రబ్యాంకులను స్థాపించారు అవి యిప్పుడమోఘంగా పని చేస్తున్నాయి. ఈసంస్థలను స్థాపించడంలో ఆయనచూపిన ఓపిక, ధైర్యము, పరోపకారపారీణత మెచ్చుకోతగ్గదే. ఆ పిమ్మట కొంతమంది మిత్రులతో గలసి హిందూస్థానీపబ్లిషింగ్ కంపెనీ స్థాపించారు. ఆలిండియా స్పిన్నర్సు ఎసోసియేషను ఆంధ్రశాఖ స్థాపించి జనులందరకు చౌకధరలకు వస్తువులందే యేర్పాటు చేశారు.

ఇవన్నీ యతని కార్యనిర్మాణదక్షతకు గీటురాళ్ళు. పట్టాభి దురదృష్టవశమున నీదౌర్భాగ్యబానిసదేశంలో పుట్టకుండా స్వాతంత్ర్య మనుభవించే యేదేశంలో పుట్టినా ఆతడు

ఏ అంతర్జాతీయ పత్రికా శాస్త్రవేత్తగనో, ఏ లార్డ్సు క్సచ్ఛేకరుగనో, ఏ ఫైనాన్షియల్ మిష్టరుగానో యుండియుండేవాడు. మానవుని భావౌన్నత్యం తెలిసికోవడం తన ద్దేవతలకేగాని మానవ ప్రపంచానికెప్పుడూ సాధ్యం కాదు.

౮

కాంగ్రెసు సేవ

"పరిపాలనాదోషవపరిభేదన మొన
 ర్పంగ గాంధిమాట ఫిరంగిగుండు
రంధ్రాన్వేషకతాదాయ రంకులు వధియింప
 బడ గాంధిమాట తుపాకిరవ్వ
హైందవ నిర్బంధనాదర్శనములంగోయ
 రహీ గాంధిమాట వజ్రింపుతునక
భారతీయసౌఖ్య వనవృతములం గొట్టు
 టకు గాంధిమాట గొడ్డంటిదెబ్బ
దేశవిప్లవ శాసనాబ్ధిశతరణ
కరణతరణియె గాంధివాక్సరణి ధరణి
కలుములకు తోట సౌఖ్యమ్ము కలుగుబాట
అభయములకోట గాంధిమహాత్ము మాట."

మొదటినుంచీ యట్టిలోకోత్తరపురుషుని యడుగుజాడలలో నడచిన పట్టాభిభావమార్గ మింకొకవంక కెట్లుపోవును. ఆతడచంచలజాతీయవాది. ఆదినుంచి కాంగ్రెసుసభ్యత్వమును స్వీకరించినాడు. మన దేశమందు యావద్రాష్ట్రంబులలో ప్రతి ఏటా జరుగుతూ వచ్చిన దేశీయమహాసభలకు, కాంగ్రెసుసంఘుసభలకు, కార్యనిర్వాహకవర్గసభలకు హాజరయ్యేవాడు. అక్కడ చేతులు నలుపుకుంటూ కూర్చోకుండా తానుకూడా సభాకార్యక్రమాల్లో భాగంపంచుకునేవాడు. అంతేకాదు ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రధానపాత్రనే ధరించేవాడు అవసరమువెంబడిని క్లిష్టపరిస్థితుల్లో తగినసలహాల నిచ్చేవాడు. ఆ కారణంచే అనతికాలంలో మహామేధావంతుడనీ, దేశసేవకాగ్రగణ్యుడని రాజకార్యధురంధరుడని పేరుపొందాడు.

పట్టాభి ముఖ్యంగా నాసభలకు హాజరైనప్పుడు నాంధ్రరాష్ట్రవిషయకములైన సమస్యలుమీద దీక్షగా కృషిచేశాడు. నేనాంధ్రాభిమానిని అని నిరూపించాడు. కాంగ్రెసుసేవకు ప్రధానాంగములైనవి నిర్మాణకార్యక్రమము, అసహాయోద్యమము నని విశ్వసించి వాని నిర్వాహణమునకు యథాశక్తిగా పాటుపడ్డాడు. మహాత్ముని రసనాగ్రమునుండి వచ్చు నిగమములను సుగమములుగా విప్పి చెప్పగల భాష్యకారుడని,ఆతని ప్రవచనములకు రచనలకు వ్యాఖ్యాత అనీ మెప్పుపొందాడు.

ఒకపక్కను కాంగ్రెసు చీలికలై వామపక్షము, కుడి పక్షమునని వేఱుపడిపోయి వామపక్షమువారు కాంగ్రెస్సు వాదులకు శాసనసభా ప్రవేశ మనవశ్యకర్తవ్యమని ఆందోళన మొదలెడితే కుడిపక్షంవారు కూడదన్నారు. ఆపరిస్థితుల్లో పట్టాభి కుడినెప్పనే వుండి శాసనసభలలో మంత్రులకు రాజ్యాంగవిషయికసంపూర్ణాధికారము, శాసనసభామోదితములైనచట్ట ములను గవర్నర్లు రద్దుపరచే యధికారంరద్దయి యవి యనులుజరిగే అధికారము లభించువరకు శాసనసభాప్రవేశ ప్రయత్నము వ్యర్థమని నిరుపయోగమని గుండెకొట్టుకొని వాదించి వద్దువద్దని ఢంకా పజాయించి చెప్పాను.

మంచివున్నచోటే చెడ్డావుంటుందికదండీ! అవి రెండూ కవలపిల్లలుగా! చూడండి గాంధీమహాత్మునికి మిత్రకోటిలోని వారంతా యూపథంగా మొరపెడుతూంటే మహాత్మునికిబంధు వర్గంలోనివారు గూడాపుఠాసిదార్లు అయిన రాజాజీప్రభృతులు పైశాసనసభా ప్రవేశ సమస్య రావడంతోటే చాటుచాటున, చంకలెగరేసి పదవీవ్యామోహ పాశబద్ధు లవడంచేతో; రాజ్యాంగము ఘుంటాపథంగా నడుస్తుంది. ఫరవాలేదని భ్రాంతి పడ్డ యెన్నికలు రావడంతోటే దీక్షతో అహోరాత్రాలు ప్రచారంచేసి తాముకూడ అభ్యర్థులుగా నిలబడి జయమంది శాసనసభ్యులై. అంతఃపురం మంత్రులై యేంబావుకున్నారో, యెన్నితికమకలు, అవస్థలు పడ్డారో కళ్ళారాచూచాంగా!

అటుపిమ్మట వారంతటవారే మాకీపదవులొద్దు మొఱ్ఱో అని బయటపడ్డాక పట్టాభిగారి యభిప్రాయము సరియైనదే యని పెద్దలుగ్రహింపలేదా! పట్టాభిస్నేహితులు కొందరు నువ్వు కూడా శాసనసభకభ్యర్థిగా నిలబడమనిబోధించి నానాచివాట్లు తిన్నారట పట్టాభిచేత నిజమేనేమో?

నిర్మాణకార్యక్రమంలో నిర్మలవిశ్వాసం కలిగియున్న పట్టాభి అఖిలభారతచరకాసంఘసభ్యుడుగను, ఆంధ్రరాష్ట్ర చరకాధ్యక్షుడుగను ఉండి ఖద్దరు ఉత్పత్తికి, గ్రామపరిశ్రమల ప్రోత్సాహానికి తీవ్రమైన కృషిచేశాడు. అస్పృశ్యతానివారణ మంటే పట్టాభి కభిమానం మెండు. ఇది కాంగ్రెసుప్రణాళికలో చేరకుండానే విద్యార్థిదశలో గురుపాదులు సర్ ఆర్ వెంకటరత్నంనాయుడుగారి ఉపదేశప్రోత్సాహములవల్ల హరిజనసేవ నారంభించాడు. ఆ రోజుల్లో బందరువంటిపట్టణంలో బ్రాహ్మణ గృహస్థున పట్టాభి హరిజనులను తనయింటిసేవకులుగా నియమించి అస్పృశ్యతానివారణ కాదర్శకుడైనాడు.

౯

శాస్త్ర ప్రబోధము.

“విద్యాభోజులు రాజరాజులు కవుల్
వీరశ్రేష్ఠుల్ కృష్ణరా

టాప్రిద్యూల్ పెక్కుఁరు జన్మమందిన పవి
త్రాంధ్రింబె మోహాంధమై
అద్యారబ్ధమహోద్యంబునకు రా
దచ్చోట నిస్తేజమై
విద్యార్థిప్రభ యస్తమించెనని యు
ర్విన్నిందపాలౌదురే?"

ఆహా! మూడుకోట్లమంది సుపుత్రులం గన్న యాంధ్ర మాత యెందులకో కన్నీరిడుచున్నది. ఎందులకో యననేల? తోడికాంత లందరుస్వతంత్ర భూషణాంబరధారిణులై ప్రత్యేకరాష్ట్రవైభవానువిలసితలై కళ్ళు ఫెళ్ళు మనుచుండ మనతల్లి కిది తలవంపుగాదా? ఆంధ్రపుత్రులు నిర్వీర్యులా? తోడి వారలకు ఏవిషయంబునను దీటులేకాని దీనులు కారుగదా? తమమాతృమూర్తి దీనత నడంపలేరా?

పట్టాభి నిలువునా ఆంధ్రుడే. ఆరూపములో ఆవేశములో, అభిభాషణములో, అభిప్రాయాలలో, అభిమానంలో, అదీ ఇదీ అననేల అన్నిటిలోను ఆంధ్రత్వంతో తులుకాడుతూ వుంటుంది. ఎన్నిదేశాలలో మనతో సమానప్రతిపత్తి లేనివి ప్రత్యేక రాష్ట్రాలు సంపాయించుకున్నాయి. అయితే దేశాన్నంతనీ భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రపద్ధతిని విభజన చెయ్యందే ఆయా రాష్ట్రములు ఆర్థికంగాను, వైజ్ఞానికంగాను, ఆధ్యాత్మికంగాను,

బలవత్తరంగాను వృద్ధిపొందజాలవనే అభిప్రాయము విశ్వాసముగల పట్టాభి ఆయుద్దేశాన్ని మనసులో బెట్టుకొని 1911 - 1912మధ్యలో అనగా యిప్పటి కించుమించుగా ముప్పది రెండేండ్ల క్రిందట ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రముయొక్క అవశ్యకతనునిరూపిస్తు ఆంధ్రరాష్ట్రము అవసరమా కాదా (Anpdra Provinse for againsf)అనే గ్రంథం విశ్వసనీయమను లైన ప్రమాణాలతో వ్రాశాడు.

మన దేశంలోని ఆంధ్రనాయకులు చాలామంది సమయానుకూలముగా అవసరం వచ్చినప్పుడు ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణావశ్యకతనుగూర్చి యనేకవిధములుగా ప్రబోధంచేస్తూనేవున్నారు. ఈముప్పదియైదేండ్లనుండీ కాని అదెందుచేతనో మందుతిన్న పామల్లా మందకొడిగానే వుందిగాని రెచ్చిల్ల లేదు. మన దేశంలో కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవులను స్వీకరించిన తర్వాత ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావశ్యకత విషయమై శాసనసభలోనొకతీర్మానంచేశారు. అది గవర్నరు సమ్ముఖాన్నిజరిగింది. శ్రీ మద్రాసుగవర్నరుకూడా సుముఖంగానే వున్నాడు. అది ఫలితంలోకివచ్చేసరికి గొడ్డుగేది ఐపోయింది. దీనికి కారణం అరవల అడ్డుకో లంటున్నారు. నిజానికదికూడా ఆలోచించవలసిందే ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడితే యిప్పుడు ఆంధ్ర దేశాదాయంలోంచి తమిళ దేశానికి ఖర్చుపెట్టే నాలుగో వంతు సున్న ఐపోతుంది. పైగా చాలామంది అరవవాళ్ళ

కుద్యోగాలు లభింపవు. ఇలాంటినష్టాలు ఎన్నో వున్నాయి. ఈ విషయంలో అప్పటి కాంగ్రెసుప్రధానమంత్రియైన రాజగోపాలాచారిగారు ఏదో కుమ్మక్కు చేశాడని ఆంధ్రుల్లో చాలా మందికి అనుమానం వుంది. రాజగోపాలాచారిగారని నిర్ధారణగా చెప్పలేముగాని మొత్తాని కెవరో తమిళనాయకులే అయియుంటారు. సందేహం లేదు.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు తగిలే యీదెబ్బలన్నీ తమిళులమీదకే తోసెయ్యడంకూడా న్యాయంకాదు. మన తెలుగువారిలోకూడా చాలామంది పదవివ్యామోహపాశబద్ధులై పదవులు ప్రాప్తించగానే ఆంధ్రరాష్ట్రప్రబోధాగ్ని మీద నీళ్ళు చల్లుతూవచ్చారు. ఏనోళ్ళతో కావాలని డబ్బా వాయించారో ఆనోళ్ళతోనే కొన్నిచోట్ల వ్యతిరేకులుగాను, కొన్నిచోట్ల మౌనులుగాను ఉంటూవచ్చారు. పట్టాభిమాత్రం ఆయన భావాలనిమార్చుకోలేదుగాని భీమాకంపెనీవగైరా సంస్థల ప్రచారంమీద బడిపోయి తగినసమయంలో దీనివంక చూడలేదు. ఇతడు కొంతకాలం ఆంధ్రరాష్ట్రసంఘానికి అధ్యక్షుడుగా వుండి మిగుల నేర్పుతో రాష్ట్రవ్యవహారాలు చక్కబెడుతూ వచ్చాడు.

ప్రథమాంధ్రమహాసభ గుంటూరుజిల్లాయందలి బాపట్లపురమున జరిగింది. ఆసభకు క్రీ. శే. బయ్యా నరసింహేశ్వర

శర్మగారు అధ్యక్షులుగావుండి బహుశ్రద్ధగా కార్యక్రమ
నడిపి యేవో తీర్మానాలు చేసారు. అప్పటినుంచి యేటేట
జరుగుతూవచ్చిన ఆంధ్రరాష్ట్రమహాసభ వేర్వేరుసభలకు హాజ
రయ్యేవాడు పట్టాభి అతడెక్కడికి వెళ్ళినా గోళ్ళుగిల్లుకుంటూ
కూర్చోడు. ఏదో ఒకపనిచేస్తూనేవుంటాడు. అక్కడ ఆంధ్ర
మహాసభలలో జరిగే కార్యక్రమంలో నాయకత్వం వహిం
పనిచేస్తూ వచ్చారు. దీనివలన పట్టాభికి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర
మంటె యెంత వాంఛవుందోచూడండి 1928 సత్సరముల
ఏర్పడిన భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజనసంఘాని కధ్యక్షుడు
వుండి మనరాష్ట్రోద్యమానికి బలం చేకూర్చుతో వచ్చా

అయితేనేమి ముప్పదిసంవత్సరాలనుండి ప్రయత్న
చేస్తూన్న ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రసమస్య చల్లబడిపోయింది. అట
ట్లోకే విజయనగరం కుమారరాజావారును ప్రస్తుతం సంయుక్త
రాష్ట్రాల శాసనసభాసభ్యులును, వారణాసీనగరపరిపాలకులు
ఆంధ్రాభిమానులు నైన సర్. విజయాగారు ఆంధ్రరాష్ట్ర
సంఘాధ్యక్షులై యీనాలుగేండ్లలోను ఆంధ్రదేశమంతా పర్య
టనం చేసి ఆంధ్రులలో రాష్ట్రవాంఛను ఇబ్బడి చేయు
నారు. త్వరితకాలంలోనే ప్రత్యేకరాష్ట్రసిద్ధి కలుగబోతుంద
ఆశారేఖలు ఆమహాశయుని ప్రచారఫలితములుగా కనిపిస
న్నాయి. ఇంతకీ ఆంధ్రుల అదృష్టం ఎలావుందో?

ఉ ప సం హా ర ము.

పట్టాభిగారివద్ద లోగడ చెప్పబడిన ప్రజ్ఞలేగాక మఱొక్క విశేషగుణంకూడా ఆయనలో మూర్తీభవించి ఉంది. ఈ కాలంలో ఒక్క మహాలోభులకేతక్క తక్కినవా రెవ్వరూ దాన్ని చేపట్టరు. అంతమాత్రంచేత పట్టాభిగారు లోభి యని శంకించడానికూడా వీలులేదు. పట్టాభిగారి పొదుపరితనానికి లోభుల పొదుపరితనానికి హస్తిమశకాంతరం తేడావుంటుంది. లోభులు వాళ్ళు తినరు. ఒకళ్ళకి పెట్టరు. తినేవాళ్ళనిచూస్తే వాళ్ళకి తల తిరుగుతుంది. ఇతరులకు పెట్టేవాళ్ళని చూస్తే ఒడలు కంపర మెత్తుతుంది. పట్టాభిపొదుపు అలాటిది గాదు. దానిలో కూడా విజ్ఞానము ప్రతిభా ఉంది. అయితే యీకాలములో దూబరాఖర్చులు చేసేవారూ, బడాయికోరులూ, దివాలాపొచ్చాలూ దాన్ని విపరీతభావంతోను, యీసడింపుతోను, ఆయన్ను లోభి అనుకోవలసిందేగాని ప్రపంచజ్ఞానం సంసార లక్షణాలు కలవా డెవ్వడూ అనడు. అనలేడు. ఒకవేళ అన్నాడా వాడు శుద్ధమూర్ఖుడు.

పట్టాభి పొదుపరి అనకుండా వుండలేము. ఆపొదుపులోనూ గూడా యెంతచమత్కారమో, ఎంతసహనమో, ఎంత విజ్ఞాన మున్నదో యోచించండి. ఆయనకు నిష్ప్రయోజనమైనవస్తు వేదీవుండదు. ఏవస్తువు నెన్నివిధాలుగా ఉపయోగించు

కోవచ్చునో ఆనేర్పు అతని కలవడింది. ఇతరులకది అలవడడం కష్టసాధ్యం ఆయన యేదేనా సభకు వెళ్ళి అచ్చటజరిగే వాద ప్రతివాదముల నాలకిస్తూ యందలి ముఖ్యవిషయాలను తన చేతులోవున్న వార్తాపత్రిక అంచులమీద రెండువైపుల ఖాళీ స్థలంలో వ్రాస్తాడు. తాను హోటలునుంచి తెప్పించుకొన్న ఇడ్లీపొట్లలానికిచుట్టిన దారమును జాగ్రత్తగావిప్పి పేని కాకి తాలు కుట్టుకోవడానికొక చోట జాగ్రత్త పెడతాడు పొట్లం కట్టిన కాకితాన్ని జిడ్డుచేతులు తుడుచుకునేందుకు ఒకచోట నిక్షేపం చేయిస్తాడు. పొట్లం తానురాకును దొడ్డిలో తొట్టిలో నిల్వచేయించి వాటిని, జిడ్డు తుడిచిన కాగితాలను గుర్రానికి గుగ్గిళ్ళుడకేసే పొయికింద మంటకుపయోగింప చేస్తుంటాడు. ఆయనకు వచ్చిన పోస్టుకవర్లను విడదీసి బజారుబిల్లులకుపయోగిస్తాడు.

అయితే పట్టాభి మొదటినుంచీ కష్టముల కలవాటు పడినవాడూ మితవ్యయంతో జీవయాత్రనుసాగించుటకలవాటు పడినవాడు అనడంచేత ఆఅభ్యాసమాతనికైశ్వర్యవంతుడైనా సహజస్వభావం కానడంచేత విడువలేదు. విడువ నవసరమూ లేదు. ఇదంతా యెందుకు? కోట్లాది అర్బుదాది రాబడి వచ్చే ప్రభుత్వంవారు యుద్ధపరిస్థితులవల్ల వస్తువులన్ని కరవైపోయిన తర్వాత సినీమాలద్వారా వార్తాపత్రికల్లోనూ పట్టాభిగారి మార్గాన్నే మరొకవిధంగా ప్రచారం సాగించడం లేదా?

ఆదినుంచి అంతంవరకుకాంగ్రెసు 'నోఛేంజిఫార్టి'లోనే
...రాన్న పట్టాభిగారు పలువిధంబులైన సంస్థలలోతలమూర్చి
కూడా సమయంవచ్చినపుడు త్యాగం చూపించడంమాన
వెనుక సత్యాగ్రహోద్యమంమహాత్ము డారంభింపగానే
నపట్టణంలోముందంజ వేసిన త్యాగహస్తమరంలోదూకినవా
ట్టాభి. 1942ఆగస్టులో కాంగ్రెసుమహాసభ చేసిన తీర్మా
న్ని అనుసరించి ప్రభుత్వంవారు గాంధీప్రభృతులను నిర్బం
లో వుంచినట్లుగానే ఆంధ్రనాయకమణియైన పట్టాభిని కూ
వుంచారు. దేశస్వాతంత్ర్యసమరయోధులకు కారాగార
సము కష్టానుభవమూ యెప్పుడూ తప్పవుగదా?

పట్టాభిగారి మేధాసంపత్తి, సమయజ్ఞత, విషయవివేచనా
పుర్యము, రచనాకౌశలము, వాక్పటిమ, విమర్శనానైపుణి
ఖిలభారతమహానాయకునిగా చేసినవి అనుకోవాలి. ఆయన
న్న విజ్ఞానానికి, వైదుష్యమునకు, ఉత్సాహానికి, నిర్మాగమ
గానికి, ధైర్యానికి అతడు ఇంగ్లాండు అమెరికా మొదల
యిన విదేశాలకు వెళ్ళి, హిందూదేశస్వాతంత్ర్యమును గూర్చి
హిందూదేశ స్థితిగతులను గూర్చి యక్కడ ప్రచారం సాగించి
యుంటే అంతర్జాతీయప్రఖ్యాత యశోవిశాలురైన మనదేశ
నాయకులలో గొందరివలెనే ప్రఖ్యాతినొంది భారతదేశము
యొక్క కీర్తిప్రతిష్ఠలను ఖండఖండాంతరాల్లో చిరస్థాయిగా
ఉండేట్లు చేయగలిగేవాడు. ఆయన కట్టి అభిలాష లేకపో
యింది. అదిభారతీయుల దురదృష్టమే అనాలి.

ఈవిధంబుగా నమోఘమైన దేశసేవ జేసి దేశసేవకాగ్రిగణ్యుడని, ఆంధ్రనాయకుడని, మహామేధావి యని పేరొందిన పట్టాభివంటి విజ్ఞానవంతునకు ఆంధ్రుడు కానడంచేత కాబోలు దేశీయమహాసభాధ్యక్షపీఠము అలంకరించే యోగ్యత లేకపోయింది. 1939 లో అట్టిఅవకాశం వచ్చినప్పుడు పట్టాభిని పెద్దలంతానిలబెడితే దేశదౌర్భాగ్యంవల్ల కాంగ్రెసులో చీలికలువచ్చి వంగదేశీయుడైన సుభాసుబోసును ఎదురుగానిలబెట్టి [redacted] గెలిపించి గద్దెనెక్కించారు. పట్టాభి అప్పటికీ యిప్పటికీ నికార్సయిన దేశసేవకుడే

అఖిలవిజ్ఞానసంపన్న సమధికుండు
తెనుగువిజ్ఞానదీప్తికి దీటురాయి
తెనుగుతేజంబు నల్దెసల్ తేజరిల్ల
దివిటివేసిన పట్టాభిదివ్యమూర్తి.

సంపూర్ణము.

శ్రీశారదాముద్రణాలయము, భట్నవిల్లి యి. జి. 81.
పునర్ముద్రణము. ప్రతులు: 1000.